

Opinnäytetyö (AMK)

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

2015

Juha Manninen

KOHTAAKO KÄYTTÄJÄ KOKOELMAN – NELJÄN VASKI- KIRJASTON PROFILOITUMIS- MAHDOLLISUUDET

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Juha Manninen

KOHTAAKO KÄYTTÄJÄ KOKOELMAN – NELJÄN VASKI-KIRJASTON PROFILOITUMISMAHDOLLISUUDET

Suomen yleisissä kirjastoissa on perinteisesti pidetty tärkeänä tarjota kattavasti kaikenlaisia kirjallisuuden lajeja, sekä tieto- että kaunokirjallisuutta. Kirjastojen asema suomalaisessa yhteiskunnassa vapaan sivistyksen tarjoajana on ja on ollut vahva. Kirjastojen profiloituminen käyttäjäkunnan mukaan on jossain määrin mahdollista, mutta pelkkien lainaustilastojen valossa on vaikeaa tehdä johtopäätöksiä käyttäjien todellisista toiveista ja odotuksista. Kyselytutkimukset antavat yleensä vain suuntaa-antavaa tietoa eivätkä riitä asiakaslähtöisyyden takeeksi.

Kirjastolaissa kuvatut oikeudet sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen sekä jatkuvaan tietojen ja taitojen kehittämiseen ja elinikäiseen oppimiseen ovat ihmisen asuinpaikasta riippuen erilaiset. Eroja löytyy paitsi maan eri osien, myös kuntien ja kaupunkien eri alueiden välillä. Kirjastojen yhteistoiminnalla ja verkkoaineistoilla eroja voidaan tasoittaa vain rajatusti. Kaikkien käyttäjien palveleminen samanlaisilla kokoelmilla ei ole mahdollista. Asiakassegmentoinnilla, erikoistumalla ja osallistamalla asiakkaita kirjastojen olisi mahdollista tuottaa paremmin kohdennettuja kokoelmapalveluja taloudellisesti tiukentuvassa ympäristössä. Asiakaslähtöisyys ja toiminnan jatkuva kehittäminen ovat yleisten kirjastojen elinehto.

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Turun kaupunginkirjasto, jolla Vaski-kirjastojen yhteenliittymän suurimpana kirjastona on päävastuu alueen kirjastojen kokoelmista. Työn tarkoituksena on selvittää kysynnän ja tarjonnan kohtaamista Nousiaisten, Varissuon, Runosmäen ja Ilpoisten kirjastoissa sekä pohtia Vaski-kirjastojen profiloitumismahdollisuuksia yleensä.

Aineisto perustuu kyseisten kirjastojen aineistovalintaa tekevien teemahaastatteluihin, joissa taustamateriaalina on käytetty Vaski-kirjastojen hankkimaa lainaustietoa. Haastatellut kokivat kirjaston profiloitumisen mahdolliseksi mutta vain rajatusti.

ASIASANAT:

asiakaslähtöisyys aineistonvalinta asuinalueet elinkaari kirjastot kokoelmat
kokoelmatyö käyttäjät osallistaminen profiloituminen yleiset kirjastot

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree Programme in Library and Information Service

2015 | 55

Instructor: Olli Mäkinen

Juha Manninen

DO PATRONS AND COLLECTIONS MEET?— POSSIBILITIES OF PROFILING IN FOUR VASKI LIBRARIES

Providing a wide range of both non-fiction and fiction literature has traditionally been important for Finland's public libraries. A collection of non-fiction covering all areas of knowledge is considered essential. The traditional role of libraries as providers of free learning has guaranteed the acceptance of this large-scale selection. The profiling of libraries on the basis of users is possible to some extent, but making conclusions leaning only on circulation statistics is problematic. User enquiries can only provide directional information.

Rights stated in the Library Act such as right to education, literature and arts, one's opportunity to continuously keep improving one's skills and knowledge, and the right to lifelong learning vary depending on one's place of residence. Differences can be found not only among different parts of the country but also within different areas inside municipalities and towns. These differences can be balanced with the cooperation of libraries and electronic publications, but only to a certain extent. It is not possible to aim to serve all the users with identical collections. In tightening economical conditions it would be possible for libraries to produce more appropriate collection services through user segmentation, specialization and participation.

The thesis was commissioned by Turku City Library which as the biggest library of the Vaski library consortia has the greatest responsibility for the relevancy of collections in libraries in the region. Vaski libraries have a collective policy in collections. The aim of this thesis is to investigate the meeting of patrons and collections in libraries in Nousiainen, Varissuo, Runosmäki and Ilpoinen and to speculate profiling possibilities in general.

The material consists of theme interviews with those who are making acquisitions in the libraries in question with circulation data of outloaned items in Vaski libraries at one specific time used as background information. The interviewees considered the profiling of library possible but not without limitations.

KEYWORDS:

acquisitions collection work collections customer oriented approach libraries life cycle
patrons profiling public libraries target areas

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ JA ASIAKASLÄHTÖISYYS	9
2.1. Suomen kirjastolaki	10
2.2. Yleisten kirjastojen laatusuositus ja yleisten kirjastojen neuvoston strategia	10
2.3. Kirjastot osana sosiaalista kaupunkirakennetta	11
2.3.1. Asuinympäristöjen elinkaari	14
2.3.2. Joukkoistaminen	14
2.3.3. Asiakasraadit	16
2.4. Toimiminen asiakkaiden parhaaksi	17
3 KOKOELMATYÖN PERUSTEET JA KOKOELMAN ARVIOINTI	19
3.1. Kokoelma asiakkaiden palveluksessa	19
3.2. Kokoelmatyön ja aineistovalinnan rooli muuttuvassa kirjastokäsityksessä	20
4 HAASTATTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ	24
4.1. Teemahaastattelu	24
4.2. Tavoitteet ja tutkimuskysymykset	25
4.3. Gispositio Oy ja käytettävissä oleva lainaustieto	26
4.4. Vertailu Espoon kaupunginkirjaston käytäntöihin	27
5 VASKI-KIRJASTOT	28
5.1. Yleistä Vaski-kirjastoalueesta	28
5.2. Vaski-kirjastojen kokoelmalinjat	29
6 TARKASTELTAVAT KIRJASTOT	30
6.1. Nousiaisten kirjasto	31

6.2. Varissuon kirjasto	35
6.3. Runosmäen kirjasto	39
6.4. Ilpoisten kirjasto	43
7 YHTEENVETO JA POHDINTA	47
LÄHTEET	52

LIITTEET

Vaski-kirjastojen kokoelmalinjat

TAULUKOT

Taulukko 1. Nousiaisten kunnan väestö 31.12.2013

Taulukko 2. Varissuon väestö 31.12.2003 ja 31.12.2013

Taulukko 3. Runosmäen väestö 31.12.2003 ja 31.12.2013

Taulukko 4. Ilpoisten väestö 31.12.2003 ja 31.12.2013

1 JOHDANTO

Kokoelma on kirjaston sydän. Se on alkuperäinen syy sille, että asiakkaat tulevat kirjastoon. Kirjaston näyttelyiden, tapahtumien ja yleisöluentojen tueksi valitaan kokoelmasta aineistoa näytteille asetettavaksi. Kokoelma on kirjastotyössä kaikkialla. Kirjaston tärkeä menestystekijä on kokoelman laatu: sisältääkö se asiakkaiden mielestä riittävästi suosittua aineistoa, löytyykö siitä harvinaisia herkkuja, joita turhaan on metsästetty muualta? Onko kirjaston mahdollista valita kokoelmiinsa juuri omaa käyttäjäyhteisöä palvelevaa aineistoa?

Kirjastot saavat rahoituksensa valtiolta ja kunnilta. Niiden todelliset mahdollisuudet palvella asiakkaita riittävän lähellä riittävän hyvillä kokoelmilla riippuvat valtion ja kuntien tekemistä päätöksistä. Kirjastoille sorvattujen laatusuositusten ja todellisuuden välillä on eroa, erityisesti palvelujen saatavuudessa ja aineistojen laajuudessa.

Opinnäytetyössä tutkittiin kokevatko kirjastoissa aineistoa valitsevat työntekijät, että kirjaston vaikutusalueella tapahtuvat väestömuutokset tai ennakoitu väestönkehitys voidaan ottaa huomioon kokoelman painopisteissä ja aineiston valinnassa. Lisäksi haluttiin saada käsitys siitä, miten mielekkäänä nähdään kokoelmien kasvattaminen tai karsiminen kysynnän mukaan. Tutkimuskohteina olivat kolme turkulaista lähikirjastoa ja Nousiaisten kunnan pääkirjasto. Tutkimus päättyi pohdintaosuuteen, jossa arvioidaan työn onnistuminen, esitellään vaihtoehtoja profiloitumiseen ja pohditaan kirjastojen mahdollisuuksia harjoittaa osallistavaa budjetointia. Kirjastojen profiloituminen, asiakkaiden osallistaminen ja julkisen palvelun järjestämisen tavat tulevaisuudessa ovat myös kysymyksiä, joita pohditaan yhä enemmän, niin myös tässä opinnäytetyössä.

Työssä käytetään teoreettisina viitekehyksinä kokoelmatyön teoriaa, vaikuttavuustutkimusta sekä kansalaisten omatoimista osallistumista palvelujen tuottamiseen. Niitä peilataan kirjastolain, kirjastoasetuksen ja Yleisten Kirjastojen Neuvoston antamiin raameihin ja niitä verrataan kirjastojen todellisiin

aineistokokoelmiin. Empiirisenä aineistona työssä on neljän kokoelmatyötä tekevän kirjastoammattilaisen teemahaastattelut.

2 TOIMINTAYMPÄRISTÖ JA ASIAKASLÄHTÖISYYS

"He syntyivät samana vuonna, 1944, ja he kuuluivat ensimmäiseen sotien jälkeiseen sukupolveen joka edusti monella tavalla jotakin uutta, etenkin kun heidän elämänkaarensa sattui ajoittumaan yhteiskuntaan joka oli ensimmäistä kertaa laajamittaisesti suunniteltu. 50-luku oli erilaisten laitosten ja virastojen - koululaitoksen, sosiaali- ja terveysvirastojen, tielaitoksen - kasvun aikaa, ja niiden huomattavan nopea ja suurisuuntainen keskittäminen vaikutti väistämättä heidän elämäntapaansa." (Knausgård 2012, 9).

Tässä Taisteluni –romaanisarjan kolmannen osan tekstikatkelmassa Karl Ove Knausgård kuvaa pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakenteiden syntymistä, laajentumista ja vaikutusta tavallisen ihmisen elämään. Suomessa tällaisen yhteiskunnan rakentaminen alkoi muita Pohjoismaita myöhemmin, mutta näytteen kuvaamat vaikutukset ovat kiistatta samanlaiset. 2010-luvulla vaatimukset hyvinvointiyhteiskuntamme rakenteiden uudistamisesta ja kysymykset niiden rahoituksesta hallitsevat yhteiskunnallista keskustelua. Yleiset kirjastot osana julkista taloutta ovat väistämättä mukana muutoksessa. Opinnäytetyötä kirjoitettaessa syksyllä 2014 esimerkiksi Lahden kaupunki esitti lähikirjastojen nykymuotoisen toiminnan lakkauttamista kokonaan, vaikka yhdyskuntasuunnittelun asiantuntijat vakuuttavat kirjastojen lakkauttamisen (YLE 2014) vaikuttavan negatiivisesti kunnan houkuttelevuuteen asuinpaikkana. Yhdyskuntasuunnittelun professori, filosofi Kimmo Lapintie kirjoittaa blogissaan Lahden suunnitelmista ja kyseenalaistaa ne voimakkaasti. Hän myös todistaa Aalto-yliopistossa tehtyyn tutkimukseen pohjaten miten kirjastot – lähikirjastot mukaan lukien, ovat työn, uuden kulttuurin ja uuden yritystoiminnan kotipesiä. (Lapintie & YLE, 2014)

Syksyllä 2014 Suomi on pitkään jatkuneesta talouden matalasuhdanteesta huolimatta rikkaampi maa kuin koskaan ennen. Päätöksentekijät kuitenkin vetoavat kansalaisiin ja vakuuttavat, että maassamme ei enää ole varaa tuottaa julkisia palveluita siten kuin on totuttu. Monissa maamme kirjastoissa pidetään selvänä, että kokoelmia pienennetään eikä aineistoa hankita kuten aikaisempina vuosina. Toisaalta julkaistavien nimekkeiden määrä on

moninkertaistunut. Valtaosa maamme kunnankirjastoista kuuluukin naapurikuntien kanssa muodostettuun kirjastokimppaan, jonka sisällä asiakas saa perinteistä kaukolainaa nopeammin ja edullisemmin käyttöönsä teoksen, jota kotikunnasta ei löydy.

2.1. SUOMEN KIRJASTOLAKI

Suomen Kirjastolain (904/1998) 2§:n mukaan yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen. Kirjastolaissa ei erikseen puhuta kirjastojen kokoelmista, todetaan ainoastaan, että asiakkaiden käytössä tulee olla uusiutuva kirjastoaineisto ja että kirjaston omien kokoelmien käyttö ja niiden lainaus on maksutonta. Kunnan täytyy järjestää kirjasto- ja tietopalveluja itse tai yhteistyössä muiden kuntien kanssa. (Kirjastolaki (904/1998) 3§). Kirjastolakia ollaan parhaillaan uudistamassa, ja tavoite on, että uusi laki on voimassa vuonna 2017.

2.2. YLEISTEN KIRJASTOJEN LAATUSUOSITUS JA YLEISTEN KIRJASTOJEN NEUVOSTON STRATEGIA

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisema Yleisten kirjastojen laatusuositus vuodelta 2010 sisältää kokoelmien osalta suositukset uutuushankintojen määrästä ja lastenaineiston osuudesta kokonaishankinnasta (2010, 51). Suosituksen mukaan kokoelman muodostamisessa otetaan huomioon kunnan asukkaiden ikä- ja kielirakenne ja kokoelman uusiutumisesta pidetään aktiivisesti huolta. Suosituksessa kuitenkin todetaan, että vuonna 2009 kunnista vain 40 % hankki suositusmäärän verran uutta aineistoa ja lastenkirjojen osalta vain joka viidennessä kunnassa yllettiin suositukseen. Varsinais-Suomen kunnista hieman alle puolet täytti uuden aineiston suositusmäärät, lastenkirjojen osalta noin 25%. (emt, 49)

Yleisten kirjastojen neuvoston (YKN) strategiassa vuosille 2011 - 2016 linjataan, että vastatakseen käyttäjäkunnan muuttuneisiin tarpeisiin joudutaan kirjastoissa organisoimaan ja ajattelemaan monia asioita uudelleen. Käyttäjien kanssa tulee

oppia tekemään yhteistyötä myös alueilla, jotka kirjastoissa on perinteisesti hoidettu sisäisenä työnä (Yleisten kirjastojen neuvosto 2011, 10). Yhtenä kriittisenä menestystekijänä strategiassa nähdään kirjastojen suuntaaminen kokoelmavarastosta asiakkaiden kohtaamispaikaksi. Valtaosalle yleisten kirjastojen henkilökuntaa tämä muutos näyttäytyy selvästi arjessa.

2.3. KIRJASTOT OSANA SOSIAALISTA KAUPUNKIRAKENNETTA

Yleisten kirjastojen sisäänrakennettuun olemukseen kuuluu, että ne pystyvät palvelemaan erilaisia käyttäjiä heidän erilaisissa tarpeissaan. Michael Dudleyn (2009, 16-17) mukaan ”yleinen kirjasto on urbaanin infrastruktuurin muoto jonka luonteeseen kuuluu kyky tunnistaa erilaisia käyttäjäyhteisöjä ja ottaa huomioon käyttäjien monimuotoiset tarpeet”. Kaupunkien väestöä määrittävät erilaiset sosiaaliset tekijät, kuten esimerkiksi vauraus tai vähävaraisuus, sosiaalinen status sekä näiden yhdistelmä, joka merkitsee, että kahdesta ensin mainitusta määrittävästä tekijästä huolimatta kaikki yksilöt - myös kirjaston asiakkaat mainitaan - ovat yksilöinä monimutkaisia eivätkä tunnistettavissa tai rajoitettavissa minkään luokituksen mukaan. Yleisen kirjaston etu laitoksena on, että se paitsi kohtaa helpoimmin asiakkaita ja tunnistaa käyttäjäryhmiä se pystyy myös uudelleen tulkitsemaan näitä sosiaalisia realiteetteja. Muihin julkisiin palveluihin nähden kirjaston ylivoimainen valttikortti on sen kokoelmiensa ja palveluidensa kautta käyttäjilleen tarjoama vieraanvaraisuus (Dudley 2009, 16 – 17.) Näin kirjastoilla on yhteiskuntaa tasa-arvoistava vaikutus.

Yhteisön kirjastolle asettamat vaatimukset riippuvat alueen sosioekonomisesta asemasta. Esimerkiksi keskiluokkaiseksi mielletty kirjasto on epätyytyttävä alueella, jossa asukkailla on matalat tulot. Tällaisella alueella tarvitaan kirjastoa, jonka asukkaat kokevat kutsuvan heitä. Alueella todennäköisesti asuu ihmisiä, jotka ovat motivoituneita kirjaston käyttäjiä ja jotka myös saattavat jakaa keskiluokan arvot. Samaan aikaan kirjaston kuitenkin tulee houkutella esim. heikosti koulutettuja, jotka saattavat kokea keskiluokkaisen statuksen omaavan kirjaston ylenkatsovan heitä ja heidän tarpeitaan (Dudley 2009, 17 - 18). Artikkelissa toki käsitellään amerikkalaista yhteiskuntaa ja

Suomessa kirjastoilla on vahva matalan kynnyksen palvelun status, mutta ilmiö tulisi kuitenkin tiedostaa.

Suomessa yleisten kirjastojen asioista paikallistasolla päättää kunnanvaltuuston asettama lautakunta. Kirjastojen tulee toimintakertomuksessaan osoittaa, kuinka paljon erilaisia palvelusuoritteita se on sille osoitetulla määrärahalla tuottanut. Vaikuttavuuteen sisältyvinä tekijöinä on totuttu pitämään kirjastojen kokoelmien osalta esimerkiksi saatavuutta, ajankohtaisuutta ja kattavuutta, ja niiden mittaamisen avulla pyritään arvioimaan kirjaston tuottamien palvelujen hyötyjä ja seurauksia. Käyttäjien henkisen pääoman kasvamisen mittaaminen tämän toiminnan tuloksena on kuitenkin vaikeaa. Kirjastojen toiminnalla on yleisten kirjastojen laatusuosituksen mukaan vaikutuksia mm. kansalaisten tiedollisen tasavertaisuuden paranemiseen, sivistyksellisten perusoikeuksien toteutumiseen, oppimistaitojen ja osaamisen kehitykseen sekä osallisuuteen ja hyvinvointiin (OKM 2010, 17). Kirjastopalvelut siis vaikuttavat sekä yksilön että yhteisön hyvinvointiin.

Ilmiönä vaikuttavuuden (effectiveness) muita peruskäsitteitä ovat esimerkiksi tulos (output), tuotos (outcome) ja vaikutus (impact) (Kuitunen & Hyytinen 2004, 21). Opinnäytetyön kannalta mielenkiintoisin käsite on vaikuttavuus. Kuitunen ja Hyytinen (2004) erottavat sen lähikäsitteistään seuraavilla perusteilla: Vaikuttavuus on muutosta ja oikeiden asioiden tekemistä. Vaikuttavuudella voi olla sekä positiivisia että negatiivisia ja myös ennakoituja ja ennakoimattomia vaikutuksia. Vaikuttavuus voi tapahtua myös kohdealueen ulkopuolella. Vaikuttavuutta tulee arvioida laaja-alaisesti, myös lieveilmiöiden ja kustannusten osalta. (emt 22) Markless ja Streatfield pitävät käyttökelpoisimpana termiä impact, joka kattaa sekä ennakoitua että ennakoimattomia sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia, joita palvelulla tai toiminnalla on ollut (Markless & Streatfield 2006, xiv-xv).

Esimerkiksi Yhdysvalloissa on alettu vaatia tarkempaa vaikuttavuuden mittaamista (Pateman & Vincent 2010, 117). Suomessa kunnat keräävät veroja ja saavat valtiolta avustusta kirjastopalvelujen järjestämiseen, mutta laissa ei määritellä, kuinka suuri osuus kuntien käytettävissä olevista tuloista kirjastojen

tulisi toimintaansa saada. Käytännössä monet kunnat eivät käytä verotulojaan kirjastopalveluihin, ja valtionosuuksistakin osa menee muuhun tarkoitukseen. Kirjastopalvelut eivät siis Suomen eri kunnissa ole keskenään samanlaatuisia tai samanlaisia (Litmanen-Peitsala 2010, 10).

2010-luvulla muutokset ihmisten vapaa-ajan käytössä ja arkipäivän tiedonhankinnassa, julkisen talouden vaikeudet ja kuntien tehtävien uudelleenarviointi ovat haastaneet erityisesti kirjastoammattilaiset ja myös kirjastojen asioista päättävät poliitikot ja virkamiehet miettimään kirjaston asemaa ja tulevaisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomen kirjastoissa on vuosikymmenten ajan järjestetty kirjallisuus- ja taidetapahtumia sekä erilaisia luentotilaisuuksia. Kirjastojen toiminta onkin laajentunut ja laajentumassa entistä enemmän kohti kansalais- ja tapahtumatorin muotoa. Tämä käy hyvin ilmi esimerkiksi Helsinkiin suunnitteilla olevan keskustakirjaston ympärillä käytävästä keskustelusta.

Yksi kirjastojen tulevaisuuden hahmottelun haasteista on käyttäjien perinteinen suhtautuminen kirjaston rooliin ja asemaan. Sen huomioon ottaminen yhtä aikaa palveluiden uuden innovoinnin kanssa tuottaa usein yhteentörmäyksiä. Tämän tuo esiin mm. Niels Ole Pors (2010), joka on tutkinut tanskalaisten kirjastokäyttäjymisen muutosta tilanteessa, jossa kirjastojen toimintamalleja uudistettiin esimerkiksi omatoimisuutta lisäämällä. Porsin (2010) käsityksen mukaan käyttäjien perinteiset odotukset kirjastoa kohtaan ja tulevaisuudessa odotettavat rahoituksen ongelmat sekä tekniikan mahdollistamat kirjastojen uudenlaiset käyttötavat muodostavat ristiriidan. Hän viittaa tutkimuksiin, joissa on todettu, että käyttäjillä ympäri maailmaa on yhteneväisesti perinteiset käsitykset kirjastoista. Pors (2010, 9) käyttää Tanskaa esimerkkinä maasta, jolla on selkeä kirjastostrategia. Tästä syystä on mielenkiintoista ja tärkeää selvittää, ovatko kirjastojen nopeat muutokset käyttäjien mielestä tervetulleita ja ohjaako strategia kirjastoja käyttäjien mielestä oikeaan suuntaan. Myös amerikkalainen kaupunkialueiden kirjastojen neuvosto Urban Libraries Council (2013, 110) toteaa teettämässään tutkimuksessa, että yleisesti luotettujen julkisten instituutioiden joukossa kirjastoilla on erityisen lujat yhteisökontaktit, käyttäjillä on niihin hyvä luottamus ja niillä on kapasiteettia jakaa informaatiota laajasti

moninaisille yleisöille. Hyvä saavutettavuus tekee kirjastoista kaupunkilaisen parhaan ja pitkäikäisimmän julkishallinnon kumppanin (Urban Libraries Council 2013, 111.)

2.3.1. ASUINYMPÄRISTÖJEN ELINKAARI

Suomen pääosin 1960 – 80-luvuilla rakennetut lähiöt ovat peruskorjausten tarpeessa, ja samanaikaisesti niiden teknisen saneerauksen kanssa niiden tulevaisuudesta joudutaan tekemään nyt suuria ratkaisuja. Lähiöt ovat kansallisvarallisuutta, joka oli pitkään seisahtuneisuuden tilassa, mutta nyt on tullut aika kehittää niitä voimakkaasti (Ympäristöministeriö 2014). Samanaikaisesti kun lähiöt uudistuvat, aiemmin suositut pienehköt ostoskeskuskirjastot ovat osittain vaikeuksissa, kun lähiöiden omien ostoskeskusten vetovoima on heikentynyt niiden rapistuessa.

Lähiöiden rakentamisen ollessa vielä vauhdissa ja hyvinvointiyhteiskunnan edelleen laajentuessa 80-luvulla osa sosiologeista ja sosiaalipoliitikoista tiesi jo, että totutun kaltainen kirjastojen rakentaminen oli tulossa tiensä päähän, mutta ”automaatti tuotti vielä kirjastorakennuksiakin pitkään” (Immonen, 2014). Esimerkiksi Jarkko Rasinkangas havaitsi alueellista sosiaalista eriytymistä koskevassa tutkimuksessaan, että Turun kaupunkiseudulla on nähtävissä samanlainen kehityssuunta kuin pääkaupunkiseudulla, vaikka kaupunkiseutu pääkaupunkialueeseen verrattuna on noin miljoona asukasta pienempi. Hän jatkaa, että Turun kaupunki joutuu alueellisen eriytymisen edetessä kantamaan vastuun hyvinvointipalveluja koskevasta taakasta (Rasinkangas 2013, 241 - 242). Erilaistumisessa samankaltaiset väestöryhmät hakeutuvat omille alueilleen, mikä johtuu pitkälti luonnollisesta samankaltaisuuden ja samanlaisten valintojen arvostuksesta. Tämä taas synnyttää alueiden välistä erilaistumista, joka on osin riippuvaista kulttuurisista ja sosiaalisista tekijöistä. (Vaattovaara 1998, 44 - 45)

2.3.2. JOUKKOISTAMINEN

Helsinkiin ollaan lähitulevaisuudessa rakentamassa uutta pääkirjastoa jota nyt suunnitteluvaiheessa kutsutaan keskustakirjastoksi. Se on tarkoitus avata

itsenäisyyspäivänä 2018. Lopullisen rakentamispäätöksen tekee Helsingin kaupunginvaltuusto keväällä 2015. Jos päätös on myönteinen, rakentaminen alkaa vuonna 2016. Hankkeen toteutukseen käytettävästä 36 miljoonan euron budjetista noin 100 000 euroa on varattu kaupunkilaisten omien ideoiden toteuttamiseen kirjastossa. Summa on vähäinen määrä kokonaisbudjetista mutta merkittävä avaus käyttäjien ottamisessa mukaan kirjaston kehittämistyöhön. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto SITRA tukee kokeilua taloudellisesti, ja samalla tutkitaan, minkälaisia tuloksia kirjaston tulevien käyttäjien osallistumisesta saadaan. Oleellista on, että kuka tahansa voi halutessaan ilmoittautua mukaan päättämään, miten julkisia määrärahoja käytetään. Tällainen osallistava budjetointi on Suomessa vielä uusi asia (Heikka & Siivonen 2013, 48).

Ulla Teräs ja Eeva Teräsvirta (2013) kirjoittavat keskustelunavauksessaan Altistutaan asiakkaille julkisen palvelun perinteisen "sama palvelu kaikille" -ajattelun tulleen tiensä päähän paitsi taloudellisista syistä myös siksi, että monet ihmiset ovat entistä halukkaampia vaikuttamaan heille suunnattujen palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Tämä synnyttää myös tilanteen, jossa asiakkailta on paitsi veronmaksajina myös "talkoolaisina" entistä suurempi oikeus vaatia palveluilta enemmän joustavuutta, saatavuutta, vaihtoehtoja ja yksilöllisyyttä. He näkevät myös selvänä, että kun asiakas on mukana palveluiden suunnittelussa, niistä tulee hänelle paremmin räätälöityjä ja resurssien kohdentaminen oikein on aiempaa helpompaa. (Teräs & Teräsvirta 2013, 25)

Professori emerita Briitta Koskiaho (2014, 20 - 21) on tutkinut hyvinvointivaltion muutosta Euroopassa ja näkee, että jo nyt, ja erityisesti tulevaisuudessa, valtio joutuu osallistamaan kansalaisiaan entistä enemmän yhteiskunnan ja sen palveluiden ylläpitoon. Koskiaho ei näe tätä sinänsä huonona asiana, mutta siitä pitäisi hänen mukaansa puhua enemmän. Hän korostaa, että julkisen talouden leikkauksia ja paikallisyhteisöjen päätäntävällän lisäämistä ei pidä sekoittaa toisiinsa, kuten Suomessa yleensä tapahtuu. Koskiaho käyttää muutoksesta nimeä "suuri yhteiskunta". Sen kasvaminen voi hänen mukaansa tapahtua myös ilman julkisen talouden supistumista. Helsingin keskuskirjastoa

mukana suunnittelemassa olevat kaupunkilaiset ovat esimerkki siitä, miten käyttäjät otetaan mukaan päättämään asioista siten, että heillä on myös edes nimellistä budjettivaltaa (Koskiahho 2014, 139, Heikka & Siivonen 10/2013, 47).

Koskiahho (2014, 139) toteaa Suomessa olleen vierasta, että kansalaisten demokraattisia oikeuksia todella parannettaisiin niin että he osallistavan budjetoinnin puitteissa voisivat päättää omaa kaupunginosaansa, kyläänsä tai asuinympäristöään koskevista asioista. Julkinen sektori on tehnyt valinnat palvelun käyttäjän puolesta ja antanut ne tämän käyttöön. Modernia yhteisöllistä toimintaa ja sen synnyttämiä hankkeita on kuitenkin ollut olemassa jo kauan, esimerkkinä 1990-luvulla rakennuslain uudistuksen myötä syntynyt mahdollisuus kaupunginuudistushankkeisiin (Koskiahho 2014, 139 - 141). Kirjastojen tulisi varautua ja pyrkiä osallistumaan lisääntyviin hankkeisiin, joissa kuntalaiset käyttävät päätösvaltaa muutenkin kuin valtuustojen kautta.

2.3.3. ASIAKASRAADIT

Espoon kirjastoissa on vuonna 2009 pilotoitu asiakasraateja, yhteisraateja, joissa on käsitelty myös työväenopiston, nuoriso- ja liikuntatoimen, kulttuuripalveluiden ja yhteispalvelupisteiden asioita. Kirjastossa oli alun perin oltu tyytyväisiä sekä asiakaskyselyiden että valtakunnallisten tutkimusten tuloksiin, eikä asiakasraadeista aluksi oltu innostuneita eikä niitä myöskään nähty hyödyllisiksi. Ajan kuluessa kuitenkin sekä kirjastojen henkilökunta että kirjastojen käyttäjät ovat ottaneet raadit omakseen, ja keskustelutilaisuuksien tuloksena on ollut paitsi käyttäjien lisääntynyt aktiivisuus palvelujen ja tapahtumien toivomisessa, myös esimerkiksi äänikirjojen ja lehtivuosikertojen lisääntyminen. Raadit ovat jatkaneet toimintaansa vuosina 2010 ja 2011 (Nikulainen 2011, 194 – 203.)

Asiakasraateja ei tule nähdä menonlisäysautomaatteina, vaan toimintaa, palveluita ja kokoelmia tulee niiden avulla kehittää olemassa olevien resurssien puitteissa vastaamaan asiakkaiden toiveita ja odotuksia. Vaikka asiakkaat ovat jo tottuneet kirjaston rooliin tapahtumajärjestäjänä ja moninaisten palvelujen tuottajana, on kokoelma edelleen kirjastotoiminnan kovaa ydintä, eikä osallistuminen sen kehittämiseen ei pitäisi tuntua asiakkaista vaikealta - vaan

se voi herättää suurtakin kiinnostusta. Tällainen toiminta voidaan melko vaivattomasti yhdistää kirjaston palvelumuotoilusuunnitteluun.

Espoon ohella esimerkiksi varsinaissuomalaisessa Auran kirjastossa on toteutettu asiakasraati ja aineiston hankintapäätöksiin osallistuminen oli yksi kokeilluista kehittämisalueista. Kehittämistyön toteuttaja kiteyttää keskeiseksi kysymykseksi sen, missä määrin asiakasraadin toimintamalli soveltuu asiakaslähtöiseen toiminnan kehittämiseen. (Uski 2013, 13 & 25)

2.4. TOIMIMINEN ASIAKKAIDEN PARHAAKSI

Edellä mainitut keinot, kuten osallistaminen asiakasraatien työn kautta tai osallistava budjetointi eivät ratkaise kaikkia asiakaslähtöisyyden kysymyksiä ja haasteita. Keinovalikoimaan voi lisätä palvelumuotoilun hyödyntämisen, jossa palveluja kehitetään muotoilun keinoin siten, että käyttäjä on suunnittelun keskipiste ja koko palvelun tekemisen organisaatio muuttuu. Näiden toimien yhteisvaikutuksen voi nähdä askeleena kaksisuuntaisen vuorovaikutussuhteen kehittämisessä kirjaston ja asiakkaan välillä.

Pohdittaessa profiloitumista ja asiakaslähtöisyyttä käyttäjien osallistumisella kirjaston kokoelmaprofiiliin luontiin, voitaisiin ajatella otettavaksi yhdeksi kokoelman kehittämispolitiikan ja -strategian kriteeriksi (Wilén 2009, 61). Kirjastot joutuvat edellä mainittujen haasteiden takia lunastamaan paikkansa yhä uudelleen ja uudelleen joko uusilla palveluilla tai tarjoamalla aineistoa, joka mahdollisimman hyvin entistä enemmän palvelee toimintaympäristön asukkaiden tarpeita. Näin kirjastot voisivat legitimoida toimintaansa muuttuvassa ja vaikeutuvassa taloudellisessa tilanteessa sekä estää nykyisten käyttäjiensä loitontumisen ja houkutella uusia käyttäjiä.

Peter Druckerin (2008, 65 ; 84) mukaan voittoa tavoittelemattomien organisaatioiden toiminnassa niukat resurssit kannattaa nimenomaan kohdentaa sellaisiin toimintoihin, joilla erotutaan muista ja saadaan aikaan positiivisia tuloksia. Kirjastojen elektronisten aineistojen osalta voidaan yhtä lailla pohtia kysynnän ja tarjonnan kohtaamista ja sitä, mitkä ovat sellaisia e-

aineistoja, joita useimpien yleisten kirjastojen tulisi tarjota. Tässä työssä käsitellään kuitenkin vain fyysisiä tallenteita.

3 KOKOELMATYÖN PERUSTEET JA KOKOELMAN ARVIOINTI

3.1. KOKOELMA ASIAKKAIDEN PALVELUKSESSA

Kirjastolain toinen pykälä määrittelee perustan hyvälle kokoelmalle maininnoilla väestön yhtäläisistä mahdollisuuksista sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen sekä kansainvälistymiseen ja elinikäiseen oppimiseen. Virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja sisältöjen kehittymistä tulee myös edistää. (Kirjastolaki 1998/904) UNESCO:n yleisten kirjastojen manifesti käsittelee samoja asioita ja mainitsee lisäksi, että kirjasto on paikallinen tiedon keskus, josta tieto ja informaatio tulee saada. Olennaista on kokoelman sopivuus paikallisille käyttäjille (UNESCO Public Library Manifesto 1994.) Samanlainen kokoelma ei siis välttämättä ole hyvä joka paikassa vaan yksittäisen kirjaston käyttäjät pitää ottaa huomioon.

Yleisen kirjaston kokoelmaa ja sen laatua voidaan mitata esimerkiksi suhteuttamalla kokoelman suuruutta asukaslukuun tai toiminta-alueeseen, aineiston kiertonopeudella, poistojen määrällä suhteessa hankintaan ja uuden aineiston määrällä suhteessa koko kokoelmaan. Luonnollisesti myös lainaustilastot antavat tietoa kokoelman käytettävyydestä. Lainaustilastoihin kuitenkin vaikuttavat myös kokoelmasta sinänsä riippumattomat tekijät kuten aukioloajat ja kirjaston vaikutusalueen asukasmäärä. Aukioloaikojen sopivuutta kartoitetaan joskus asiakaskyselyillä, mutta käytännössä riippuu kirjaston resursseista kuinka paljon kirjastoa voidaan pitää auki. Kokoelmiakin voidaan täydentää asiakaskyselyjen tai asiakkaiden tekemien hankintaehdotusten jälkeen. Asiakkaiden tekemät hankintaehdotukset ovat yleensä kirjastoille tervetulleita ja ovat kirjastoille osoitus siitä, että asiakkaat ovat aktiivisia ja kokevat voivansa vaikuttaa kirjaston kokoelmiin. Tämän työn tausta-aineistona käytetty lainaustieto on uusi lisä kokoelman arvioinnin keinovalikoimaan.

Kirjaston aineistokokoelma koostuu seuraavista tasoista: kirjaston itse omistamat fyysiset kokoelmat, kirjaston hankkimat elektroniset julkaisut, muiden kirjastojen kautta saatavissa olevat fyysiset teokset sekä vapaasti saatavilla olevat elektroniset julkaisut (Wilén 2007, 37). Muiden kirjastojen kautta saatavissa olevaan aineistoon vaikuttaa yhä merkittävämmiin kirjaston kuulumisen alueelliseen yhteenliittymään, kirjastokimppaan. Näin teoksen saaminen omaan kirjastoon on yleensä käyttäjälle merkittävästi nopeampaa ja edullisempaa kuin perinteisen kaukopalvelun kautta hankittaessa.

Huomioon tulee ottaa myös, että kirjastoissa aineistovalintaa tekevät kokevat, että jos kokoelmaan hankitaan vain sitä aineistoa, mikä vastaa asiakkaiden akuuttiin kysyntään, ammattitaito menettää merkityksensä. Asiakaspalvelutyössä joudutaankin usein perustelemaan asiakkaille, miksi esimerkiksi uusia suosittuja kaunokirjallisia teoksia hankitaan juuri tähän kirjastoon vain yksi tai korkeintaan kaksi kappaletta. Wilénin mukaan kokoelmien ja niiden käytön tulee olla jatkuvan tarkkailun alla, koska kirjastoissa on aina käyttämätöntä aineistoa ja toisaalta asiakkaita, jotka eivät saa käyttöönsä haluamaansa aineistoa (Wilén 2007, 38).

Yleisten kirjastojen kokoelmilla ei välttämättä ole samanlaista symboliarvoa kuin esimerkiksi museoiden kokoelmilla mutta tätä ei kuitenkaan pidä esimerkiksi houkutustekijänä sivuuttaa. E-aineistojen suhteen taas Michael Keeble Buckland totesi jo parikymmentä vuotta sitten, että elektronisen aineiston kokoelman symbolinen arvo on todennäköisesti merkittävästi pienempi kuin fyysisen kokoelman (Buckland 1992). Elektroninen kokoelma ei tuota samanlaista fyysistä mielihyvää objektia, siis kokoelmaa kohtaan.

3.2. KOKOELMATYÖN JA AINEISTONVALINNAN ROOLI MUUTTUVASSA KIRJASTOKÄSITYKSESSÄ

Suomeksi ei ole viime vuosina juurikaan julkaistu uutta kokoelmatyötä koskevaa kirjallisuutta. Raine Wilénin (2009) mukaan kokoelmatyö voidaan laajasti ottaen ymmärtää kahdella tavalla. Yhtäältä se on kokoelmien parissa tehtävää päivittäistä työskentelyä, joka sisältää aineiston käyttökuntoon saattamisen ja järjestyksessä pitämisen, poistojen tekemisen ja täydennystilausten hoitamisen

sekä logistisesta ketjusta huolehtimisen saapumisvalvonnasta lähtien. Toisaalta se voidaan ymmärtää yleiseksi pohdinnaksi kokoelman luonteesta. Tällöin kokoelmia katsotaan kirjaston ulkoisten ja sisäisten toimijoiden näkökulmasta. (Wilén 2009,18.)

Monet alan ammattilaiset ovat ilmaisseet huolensa kehityksestä, jonka myötä kokoelmatyön nähdään jäävän kirjastojen uudessa määrittelyssä liian vähäiselle huomiolle (esim. Poroila 2011, 32). Laajentuneesta käsitteestä huolimatta suomalaiset mieltävät kirjaston edelleen nimenomaan aineiston välittäjäksi ja tarjoajaksi. Käyttäjien mukainen profiloituminen voi tapahtua paitsi aineiston ja kokoelman osalta myös siinä, minkälaisia palveluja ja tiloja kirjastossa tarjotaan. Tässä opinnäytetyössä näkökulma on kokoelman ja aineiston tarjonnassa.

Wilén (emt, 46) toteaa Leen (2000, 1107) mukaan kirjastokokoelmiin perinteisesti liitetyn kolme ominaisuutta, jotka ovat käsin kosketeltavuus, omistettavuus ja käyttäjäyhteisö. Käsin kosketeltavuus luo konkreettisen tunteen kokoelman olemassaolosta. Elektronisten ja virtuaalisten kokoelmien olemus onkin huomattavasti vaikeammin hahmotettavissa, koska tietokoneelta tai muulta vastaavalta laitteelta välitettävä aineisto mielletään helposti Internetin verkkosisällöksi, ei kirjastoaineistoksi. Omistettavuutta voi tuntea, kun käyttäjä löytää saman teoksen samasta hyllypaikasta yhä uudelleen. Käyttäjäyhteisön tyytyväisyys määrittää kokoelman "hyvyyden", mutta kokoelman soveltuvuus yhteisölle (välinearvo) ja kokoelman itseisarvo voivat olla ristiriidassa keskenään (emt, 101).

Kirjastojen arjessa kokoelmien ja tarjonnan profiloituminen käyttäjäkunnan mukaan pohdituttaa jatkuvasti. Esitettyjä näkemyksiä on ainakin seuraavanlaisia.

- 1) Asiakkaille tulee tarjota riittävästi suosittua ja kysyttyä aineistoa.
- 2) yleisessä kirjastossa täytyy olla tarjolla myös sellaista aineistoa, joka ei ole laajasti kysyttyä, koska julkisen palvelun laitoksen tehtävä edellyttää sitä.

Profiloituminen käyttäjäkunnan mukaan helpottaisi aineiston valitsemisen keskitetyksi ja toisi säästöjä aineistomenoissa. Toisaalta aineiston kuljetukset

kirjastokimpan toimipisteestä toiseen kasvaisivat entisestään ja siitä aiheutuvat kulut lisääntyisivät, jos asiakkaat joutuvat entistä enemmän varaamaan aineistoa, jota ei omassa lähikirjastossa enää ole. Kirjastoaineiston lainauksen maksuttomuusperiaate saattaa joutua tällaisissa tilanteissa punnittavaksi.

Kirjaston aineistokokoelma sisältää painetun materiaalin lisäksi myös e-aineistojen kokoelman, kuvatallenteita ja musiikkia. Osa käyttäjäkunnasta kuitenkin kokee kokoelmaan kuuluvan ainoastaan sen aineiston, joka juuri sillä hetkellä on *heti saatavana*. Tällöin juuri tämä aineisto muodostaa käyttäjän mielessä kokoelman. Lainassa oleva aineisto saattaa myös olla vaikea mieltää kokoelmaan kuuluvaksi.

Verkossa olevan aineiston olemus on abstrakti, ja vaikka täysin kirjattomia kirjastojakin on olemassa, kestänee vielä vuosikymmeniä ennen kuin niistä tulee valtavirtaa. Jos kokoelma on digitaalinen, sen käsite saattaa muuttua käyttäjälle merkityksettömäksi.

Edellä esitetyistä esimerkeistä käyvät ilmi kokoelmatyön ja aineistovalinnan moninaisuus ja haasteellisuus. Merkitystä vailla ei ole myöskään se näkökulma, että tehottomasti käytetty kokoelma on julkisten resurssien hukkaamista. Tämän näkökulman tuo esille mm. Michael Dudley teoksessa *Public Libraries And Resilient Cities* (2013, 16).

Yleisille kirjastoille leimallisinta on niiden käyttäjäkunnan epäyhtenäisyys (Evans & Saponaro 2005, 75). Jos kirjasto profiloituu käyttäjäkunnan mukaan, vaikuttaa se myös siihen, minkälaista aineistoa kokoelmaan valitaan. Painopisteiden määrittely merkitsee sitä, että jotkin toiset alueet eivät ole painopisteitä. Käyttäjäkunta voi myös muuttua lähiön tai vaikutusalueen elinkaaren mukaan, kun esimerkiksi väestö vanhenee tai alueelle muuttaa lapsiperheitä. Kirjaston kokoelma voidaan muodostaa keskivertokäyttäjän profiiliin mukaan, mutta harvinaisempien aiheiden tarvitsija joutuu useimmiten turvautumaan teoksen varaamiseen muualta tai kaukopalveluun. Asiakkaan täytyy kuitenkin tällöin ylittää tietty kynnyks ja arvioida, kuinka tärkeää tiedon tai teoksen saaminen hänelle itselleen on.

Yleisessä kirjastossa on vaikeaa osoittaa, kuinka hyvin aineiston valitsija voi todella tuntea asiakaskunnan tarpeet tai pystytäänkö toimintaympäristön muutoksiin reagoimaan ja tuleeko niihin reagoida. Tieteellisten ja erikoiskirjastojen osalta kysymys on yksinkertaisempi, koska niiden käyttäjäkunta on usein yleistä kirjastoa tarkemmin tunnistettu ja niillä on kehysorganisaatioidensa määrittelemät tehtävät. Peggy Johnsonin (2009, 46-47) mukaan käyttäjäyhteisön ymmärtäminen ja sen tiedostaminen, miten asiakkaat kokoelmia käyttävät, on kirjastoille elintärkeää. Hän näkee, että laajan kokoelmatyön käsitteeseen tulee kuulua myös käyttäjien tarpeiden seuraaminen ja kokoelmapolitiikan laatiminen ja ylläpito. (2009, 46 - 47)

Wilénin (2009, 65) mukaan aineistonvalintatyö on yhtä paljon tiedettä kuin taidetta. Sitä on vaikea kuvailla, eikä työn subjektiivisuudesta johtuen valinnalle ole olemassa mitään yleispätevää mallia. Saman väitteen esittää myös Johnson (2009, 47). Lisäksi hänen mukaansa valintapäätökset tulee perustella kirjaston käyttäjäyhteisön tehtävien, päämäärien ja prioriteettien huomioon ottamisella (emt, 108). Wilén esittää myös, että käyttäjäpopulaatioksi ajatellun joukon kaikkia tiedontarpeita pitäisi käyttää kokoelmien kehittämisen taustatietona. Näistä tarpeista jää käytännössä kuitenkin suuri osa kirjaston kannalta pimentoon (emt, 25). Myös esimerkiksi CILIP linjaa suosituksessaan, että kirjastojen tulee tarjota riittävä määrä laadukasta aineistoa, joka palvelee kyseisen käyttäjäyhteisön yleisiä ja erityisiä tarpeita (CILIP 2009).

Kirjastojen ja kirjastokimppojen kokoelmalinjauksilla pyritään luomaan kokoelmapolitiikka, jonka mukaan kokoelmatyötä tulisi tehdä. Yleisten kirjastojen laatustrategiastakin voidaan erottaa tällaisia väljiä linjauksia. IFLA:n julkaisemassa kokoelmatyön ohjekirjassa todetaan, että ohjeistuksen tarkoitus on estää yksittäisten tapahtumien tai henkilökohtaisten mieltymysten satunnaiset vaikutukset kirjaston kokoelmiin, koska ne eivät tällöin välttämättä tue kirjaston tehtävää (IFLA 2001).

4 HAASTATTELU TUTKIMUSMENETELMÄNÄ

Haastattelu on yleisesti käytetty menetelmä laadullisessa tutkimuksessa, jossa määrällisiä tuloksia tärkeämpää on tutkia, minkälaisia tuloksia käytännöllä tai toimintatavoilla on saavutettu.

4.1. TEEMAHAASTATTELU

Opinnäytetyön pääasialliseksi tiedonkeruumenetelmäksi valittiin teemahaastattelu. Etuna muihin menetelmiin nähtiin se, että haastattelussa aineiston keruuta voidaan joustavasti säädellä vuorovaikutuksessa vastaajan kanssa (Hirsjärvi 2009, 205). Lisäksi haastattelu antaa mahdollisuuden suoraan kielelliseen vuorovaikutukseen tutkittavan kanssa, ja tämä tekee mahdolliseksi suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34). Teemahaastattelu ei etene tarkkojen, yksityiskohtaisten kysymysten mukaan vaan väljemmin kohdentuen ennalta suunniteltuihin ja valittuihin teemoihin. (emt 47 - 48, 66.) Teemat olivat kaikille haastatelluille samat ja heitä oli pyydetty tutustumaan niihin etukäteen.

Kvalitatiivisessa (kuten kvantitatiivisessakin) tutkimuksessa voidaan erottaa toisistaan ilmiöiden taso ja menetelmätaso, vaikka tällöin ei voida tavallisesti puhua mittaamisesta ja muuttujista (Hirsjärvi & Hurme 2008, 55). Opinnäytetyössä ilmiöiden tasona on kokoelmatyö ja kirjaston asiakaskunta, menetelmätasona asiantuntijahaastattelut.

Asiantuntijahaastattelun lähtökohtana tutkimuksessa pidettiin sitä, että aineistonvalitsijoilla on työnsä kautta aiheen tuntemusta ja kokemusta. Juha Perttulan mukaan kokemuksen tutkimus voi edellyttää tavoitteesta riippuen haastateltavan ja haastattelijan välistä dialogia, jossa haastatteliija antaa haastateltavan kokemukseksille suuntaa ja tutkijan olemus haastattelutilanteessa on toisesta kiinnostuneesti keskittyneen läsnäoloa (Perttula 2005, 155). Päinvastainenkin käsittelytapa on hänen mukaansa mahdollinen, mutta tässä tutkimuksessa valittiin ensin mainittu, jotta aiheesta saataisiin esille kaikki näkökulmat. Tiukasti ennalta asetettujen ja muotoiltujen kysymysten nähtiin mahdollisesti heikentävän saatavien vastausten laatua.

Kysymysten muoto ja järjestys vaihtelivat kulloisessakin haastattelussa tapahtuneen vuorovaikutuksen perusteella, ja haastateltavien omat assosiaatiot saivat tilaa. Lisähyötyinä nähtiin, että haastattelun tulokset voidaan sijoittaa laajempaan kontekstiin ja niitä voidaan verrata keskenään sekä tarvittaessa kaikkiin Vaski-kirjastoihin. Koska tutkimuksessa haluttiin selvittää, millä tavoin toimintaympäristö ja asiakas voidaan ottaa kokoelmatyössä huomioon, oli odotettavissa että vastaukset olisivat monimuotoisia. Tiedossa oli, että tällaisen vapaamuotoisen haastattelun tulosten analysointi, tulkinta ja raportointi ovat usein ongelmallisia valmiiden mallien puutteen takia.

4.2. TAVOITTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Kaikille haastatelluille esitetyt kysymykset olivat saman sisältöiset. Haastatellulta haluttiin saada tietää, oliko hän tutustunut lainaustietoaineistoon ja kokiko hän sen hyödylliseksi. Lainaustiedon tulosten pohjalta kysyttiin haastateltavan suhtautumista vähän kysytyyn aineistoon. Kirjaston vaikutusalueita kartoitettiin ja turkulaisten kirjastojen osalta sitä verrattiin väestötilastoon. Tämän vaiheen jälkeen kysyttiin kirjaston reagointimahdollisuutta vaikutusalueen tai lähiön elinkaareen ja muuttumiseen. Jos haastatellun vastaus johdatti keskustelun aiheeseen, jota oli tarkoitus käsitellä myöhemmin, haastattelija myötäili keskustelun kulkua. Vastaavasti aiemmin käsitelyihin asioihin palattiin, jos keskustelun myöhemmässä vaiheessa huomattiin siihen olevan aihetta.

Tutkimuskysymykset

1. Millainen Nousiaisten kunta/Ilpoisten/Runosmäen/Varissuon lähiö on kirjaston näkökulmasta?
2. Onko kirjaston asiakkaista erotettavissa pääkäyttäjryhmiä?
3. Oletko tutustunut Käyttäjät ja kokoelmat –aineistoon?
4. Oliko aineiston tuloksissa jotain itsestäänselvyyksiä, jotka tiedettiin ennalta, tai toisaalta yllätyksiä?

5. Koetko, että Käyttäjät ja kokoelmat –aineistoa voi käyttää hyväksi kokoelmatyössä?
6. Pystytäänkö kirjastossanne vastaamaan toimintaympäristön väestöllisiin muutoksiin, esimerkiksi jonkin väestöryhmän merkittävästi kasvaessa tai pienentyessä?
7. Miten kirjastonne kokoelmatyössä otetaan huomioon asiakkaat, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai ruotsi?

4.3. GISPOSITIO OY JA KÄYTETTÄVISSÄ OLEVA LAINAUSTIETO

Gispositio Oy on IT-sovelluksia tarjoava yritys, joka on tehnyt yhteistyötä HelMet-kirjastojen (Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan kaupunginkirjastot) kanssa vuodesta 2008 alkaen. Vaski-kirjastojen kanssa yhteistyö alkoi Käyttäjät ja kokoelmat -projektissa vuonna 2013. Yrityksen tuottamassa lainaustiedossa havainnollistetaan anonymisoitujen lainaustietojen avulla kuinka kirjasto on vuorovaikutuksessa niiden ihmisten kanssa, joita sen oletetaan palvelevan (Lahtinen, J. 2012). Vaski-kirjastojen Käyttäjät ja kokoelmat -projektin tarkoituksena on nimensä mukaisesti parantaa käyttäjien ja kokoelmien kohtaamista. Vaski-yhteistyön alkaessa Gispositio Oy:n tuottama lainaustieto oli kokoelmien osalta jaettu 47 aihealueeseen (kiinnosteseen), kuten HelMet-kirjastojenkin kanssa oli tehty. Aineisto on vapaasti nähtävissä ja tutkittavissa osoitteessa <https://vaski.wordpress.com/projektit/kayttajat-ja-kokoelmat/>.

VASKI-kirjastojen henkilökunnalle 8.10., 14.10.2013 ja 8.4.2014 järjestetyissä koulutus- ja keskustelutilaisuuksissa nämä aihealueet koettiin osittain ongelmallisiksi tai puutteellisiksi. Kriitiikin mukaan esimerkiksi kaunokirjallisuuden genrejaottelu puuttui kokonaan, kun taas musiikki oli kategorisoitu liiankin spesifisti. Tietokirjallisuuden osalta aihealue "Yhteiskunta" koettiin liian laajaksi ja epämääräiseksi. VASKI-kirjastojen edustajat valitsivat kokouksessaan 8.4.2014 keskuudestaan työryhmän, jolle annettiin tehtäväksi yhteistyössä Gispositio Oy:n kanssa räätälöidä aihealueita paremmin niiden tarpeita vastaaviksi. Seuraavassa aineisto-otannassa 30.11.2014 käytössä ovat

kesällä 2014 sovitut uudet aiheryhmät, joita on viisikymmentä aiempien 47 sijaan.

4.4. VERTAILU ESPOON KAUPUNGINKIRJASTON KÄYTÄNTÖIHIN

Yksi opinnäytetyön lähtökohdista on, että Vaski-kirjastoissa on tiedossa minkälaista yhteistyötä kirjastot ovat Gispositio Oy:n kanssa aiemmin tehneet ja minkälaisia käytäntöjä yhteistyön perusteella on luotu. Vaski-kirjastoissa mietitään parhaillaan miten aineisto parhaiten palvelisi niiden tarpeita.

Helmet-kirjastot (Espoo, Helsinki, Kauniainen ja Vantaa) ovat tehneet yhteistyötä Gispositio Oy:n kanssa vuodesta 2008 lähtien. Aineisto-otantoja on kaikissa kaupungeissa tehty säännöllisesti alusta alkaen, ja erityisesti on kiinnitetty huomiota asiakasvirtoihin koko metropolialueella. (Gispositio Oy 2013)

Espoossa lainaustietoanalyysin tulosten julkistamisen jälkeen aineistovalintaryhmät tekevät hankinnassa painotuksia tukeutuen lainaustietoanalyysin tuloksiin. Aineistovalintaryhmiä ovat tietokirjallisuuden, lastenkirjallisuuden ja kaunokirjallisuuden valintaryhmät. Valitsijaryhmät ovat saaneet koulutusta lainaustietoaineiston tulosten tulkitsemiseen ja niitä käytetään apuna oman aihealueen valintatyötä tehdessä (Miettunen 2014).

5 VASKI-KIRJASTOT

Tässä luvussa käsitellään valittujen kirjastojen toimintaympäristöjä ja kokoelmatyökäytäntöjä sekä lainaustietoaineistoa haastateltujen kirjastonhoitajien näkökulmasta.

5.1. YLEISTÄ VASKI-KIRJASTOISTA

Vaski-kirjastot ovat 17 varsinaissuomalaisen kunnan- tai kaupunginkirjaston yhteenliittymä, ”kimppa”. Kirjastoilla on yhteinen kokoelmalinjaus, verkkokirjasto, kirjastokortti, kuljetuspalvelu ja yhteiset käytösäännöt. Kirjastoihin kuuluu yhteensä 42 toimipistettä ja viisi kirjastoautoa. Kimpan toiminta-alueen väkiluku 31.12.2013 tilanteen mukaan oli 345 076 (OKM 2014). Vaski-kirjastoista lainattiin vuonna 2013 e-aineistot mukaan lukien yhteensä 5 639 470 teosta. Kirjastoista suurin on Turun kaupunginkirjasto, jolla on pääkirjasto, 12 lähikirjastoa ja kaksi kirjastoautoa.

Asiakas voi tilata aineistoa toisista Vaski-kirjastoista omaan kirjastoonsa. Toimituksesta peritään varausmaksu joka vuonna 2014 on yksi euro teosta kohden. Asiakkaalla on siis tällä tavalla käytössään kaikkien kimpan kirjastojen kokoelmat. Asiakas voi palauttaa mistä tahansa Vaski-kirjastosta lainaamansa teoksen mihin tahansa kimpan toimipisteeseen ilman erillistä palautusmaksua. (Vaski-kirjastot 2014) Vertailun vuoksi: koko Vaski-kirjastojen yhteinen e-aineistokokoelma käsitti 31.7.2014 kaikkiaan 2 387 teosta, joita oli lainattu vuosina 2011 - 2014 siihen mennessä 10 220 kertaa.

Alue	
Vaski-kirjastoalueen väestö	345 076
Aukiolotunnit yhteensä	65 811
Kokoelmat yhteensä	2 111 995
Lainat yhteensä	5 639 470
Kirjaston toimipisteet ja kirjastoautot	47

Taulukko 1. Vaski-kirjastoalueen asukkaat ja kirjastojen tunnuslukuja (OKM 2014).

5.2. VASKI-KIRJASTOJEN KOKOELMALINJAT

Vaski-kirjastoilla on yhteisesti sovittu kokoelmalinjaus, jonka mukaan kirjastot kehittävät kokoelmiaan käyttäjäkunnan tarpeiden ja alueen väestörakenteen mukaisesti. Jokainen Vaski-kirjasto uudistaa kokoelmiaan kirjastolain linjauksen ja näiden periaatteiden mukaisesti. Kukin kunta vastaa omalta osaltaan kokoelman kartuttamisesta oikeudenmukaisessa suhteessa kokonsa ja resurssiensa mukaan. Kokoelmissa otetaan huomioon asukkaiden tarpeet ja esimerkiksi eri kulttuurien, kieliryhmien, ikäryhmien ja erityisryhmien tarpeet. Ihmisten kiinnostuksen kohteet, ajankohtaiset teemat ja toimintaympäristön muutokset vaikuttavat kokoelman sisältöön. (Vaski-kirjastojen kokoelmalinjat, 1.10.2013) Kokoelmalinjauksessa mainituilla uusilla tilastollisilla menetelmillä, joilla pyritään tarkentamaan käyttäjien ja kokoelmien kohtaamista, tarkoitetaan esimerkiksi Gispositio Oy:n tuottamaa lainaustietoa.

Vaski-kirjastojen kokoelmat ovat siis kaikkien Vaski-kuntien kirjastojen asiakkaiden käytettävissä. Vaski-kirjastot pyrkivät yhtenäisellä kokoelmalinjalla täydentämään omia kokoelmiaan ja pitämään suurempaa määrää teoksia asiakkaiden saatavilla kuin se yksittäisen kirjaston kannalta olisi mahdollista. Varausmaksu kuitenkin rajoittaa kokoelman käytettävyyttä.

Turun kaupunginkirjastolla yhtenä mutta myös suurimpana Vaski-kirjastona on ohjenuorana, että palveluja kehitetään yhdessä asiakkaiden kanssa. Tämä teema sopii yhteen edellä mainitun ajatuksen kanssa, että kansalaiset tulee nähdä heille suunnattujen palvelujen muovaajina, ei niiden kohteina (Heikka & Siivonen 2013, 48; Teräs & Teräsvirta 2013, 25).

6 TARKASTELTAVAT KIRJASTOT

Opinnäytetyössä tarkasteltaviksi valitut kirjastot haluttiin valita siten, että samankaltaisten lähiökirjastojen kanssa vertailtavaksi otettiin maaseutumaisen kunnan pääkirjasto. Nousiaisten väestöstä 66,0 prosenttia asuu taajamissa, kun koko maan vastaava luku on 84,7 prosenttia (2012). Lisäksi se on väestöltään pieni Vaski-kirjastokunta. Tällainen kirjasto haluttiin saada vertailukohdaksi kolmelle turkulaiselle tiheään asutun lähiön kirjastoille.

Varissuon ja Runosmäen lähikirjastot toimivat alueilla, jotka ovat väestöltään samansuuruiset (noin 8 000 asukasta), ja joille tyypillistä on muiden kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien useimpia muita Turun lähiöitä suurempi osuus. Ilpoinen lähiönä on kahta muuta tarkasteltavaa aluetta pienempi. Kaikkien kolmen kirjaston kokoelmat ovat keskenään melko samankokoisia. Ilpoisten kirjasto toimii alakoulun yhteydessä, ja erityispiirteenä on, että kirjasto- ja nuorisotoimi jakavat tilan. Lisäksi Ilpoisten kirjasto avautuu vielä vuoden 2014 lopussa omatoimikirjastona, jolloin asiakkaat voivat käyttää kirjastoa myös silloin, kun henkilökunta ei ole paikalla.

Varissuon kirjaston tiloja pienennettiin vuonna 2010, kun aiemmin kaksikerroksisen kirjaston alempi kerros alkoi palvella yhdistyskäytössä. Varissuon ja Ilpoisten kirjastoissa on siis tehty 2010-luvulla kokoelmien kokoon vaikuttavia tilajärjestelyjä. Runosmäen kirjastoa taas odottaa muutto joko nuorisotalon kumppaniksi tai kokonaan uusiin tiloihin, jotka eivät vielä ole tiedossa, koska nykyinen rakennus, jossa kirjasto toimii, tullaan purkamaan. Alueelle on alettu suunnitella kokonaan uutta keskusta, josta käytetään nimitystä kylätalo.

Ilpoisten kirjaston vaikutusalueen rajat eivät ole aivan selväpiirteiset. Itse lähiössä asuu hieman yli 2500 asukasta. Runosmäen kirjaston vaikutusalue on kutakuinkin samansuuruinen kuin Varissuon kirjaston, ja niin Varissuon kuin Runosmäenkin alueella asuu runsaasti ihmisiä, joiden tausta on monikulttuurinen.

Gispositio Oy:n tuottama lainaustieto tuo esille sen, mitä kirjastoista todellisuudessa on lainattu ja mitä ei. Suuri ero kysynnän ja tarjonnan välillä osoittaa, että joko tarkasteltavaa aihetta lainattaisiin kirjastosta nykyistä enemmän tai aineistossa on niin sanottuja hyllynlämmittäjiä.

Gispositio Oy:n aineistosta käyvät ilmi myös etäisyydet, joilta asiakkaat aineiston otantahetkellä ovat tulleet kirjastoon - tai tarkemminkin heidän kotiosoitteensa. Kirjastossa käyntiin liittyy kuitenkin usein myös muuta asiointia, joka tulee ottaa huomioon tulosten tulkinnessa. Kotimaisena usein käytettynä esimerkkinä ovat espoolaiset suurten ostoskeskusten yhteyteen rakennetut kirjastot. Gispositio Oy:n kanssa samankaltaisen tutkimuksen on toteuttanut Yhdysvalloissa Sun Jae Park (2012, 152), jossa Seattlen alueella tehdyssä tutkimuksessa tunnistettiin neljä erilaista asiointimallia. Tutkimuksessa havaittiin, että ainoastaan kaksikymmentä prosenttia kirjaston käyttäjistä ei asioinut kirjastomatallaan missään muualla. Johtopäätöksenä tästä oli, että kirjaston sinänsä läheinen sijainti ei ollut asiointissa ratkaiseva, vaan se kuinka paljon muuta asiointia siihen voitiin yhdistää. Kirjastossa saatettiin myös käydä spontaanisti siten, että sitä ei alun perin ollut ajateltu yhdistettäväksi muuhun asiointiin. Asiakasvirtojen mittaaminen on siis siksi vaikeaa - sopivasti kohdalla oleva joukkoliikennevälineen pysäkki saattaa vaikuttaa ratkaisevasti siihen, missä kirjastossa asioidaan. Sun Jae Parkin tutkimuksessa kyselyyn vastanneet asiakkaat näkivät mieluiten, että kirjasto sijaitisi lähellä kotia, kun taas kirjastonhoitajat painottivat liikenneyhteyksiä. Tutkimuksessa ei kuitenkaan tuoda esiin, että asiakkaiden toiveiden ja todellisen kirjastoasioimisen välillä ollut ristiriita olisi vähentänyt heidän kirjastossa käyntejään (Sun Jae Park 2012, 52).

6.1. NOUSIAISTEN KIRJASTO

Nousiainen on kunta Varsinais-Suomessa Turun pohjoispuolella. Matkaa kuntakeskuksesta Turun keskustaan on 22 kilometriä. Asukkaita kunnassa on 4873 (2013). Muiden kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien osuus kunnan asukkaista oli 0,9 prosenttia vuonna 2011. Vähintään keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä kuntalaisista oli 68,5

prosenttia ja korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 23,7 prosenttia (Nousiaisten kunta 2013).

Alue	Asukas- luku	0-6 - vuotiaita, %	7-14 - vuotiaita, %	15-64 - vuotiaita, %	65-74 - vuotiaita, %	Yli 75 - vuotiaita %	Äidinkielenä muu kuin suomi tai ruotsi, % *
Nousiainen	4872	10	11	64	8	7	0,9

Taulukko 2. Nousiaisten kunnan väestö (Nousiaisten kunta 2013).

Nousiaisten kirjaston kokoelmassa on noin 53 000 teosta. Lainauksia kertyi vuonna 2013 hieman yli 82 000. Aukiolotunteja oli samana vuonna 1 829. (kirjastot.fi/tilastot, haettu 28.8.2014). Pääkirjasto sijaitsee kuntakeskuksessa, mediaanimatka kirjastoon lainaustiedon pohjalta on 2900 metriä ja 75 prosenttia lainoista kertyy käyttäjiltä, jotka tulevat kirjastoon alle kuuden kilometrin etäisyydeltä. Kunnassa on pääkirjaston lisäksi Valpperin kirjasto, joka on avoinna kuntalaisille 3,5 tuntia yhtenä päivänä viikossa, muulloin kirjasto on koululaisten käytössä. Kunnassa on kuitenkin päätetty, että Valpperin kirjaston toiminta nykymuodossaan päättyy 30.6.2015, jonka jälkeen kuntaan jää ainoastaan pääkirjasto (Nousiaisten kunta 2013).

Nousiainen	
Asukkaat	4 846
Aukiolotunnit	1 829
Kokoelma	52 995

Taulukko 3. Nousiaisten kirjaston tunnuslukuja (OKM 2014).

Haastattelu Nousiaisten kirjastossa

Nousiaisten kirjastossa haastateltavana oli kirjasto- ja kulttuuritoimenjohtaja Eila Ylioja. Yksi peruste Nousiaisten kirjaston valintaan tähän tutkimukseen oli

haastateltavan aktiivisuus lainaustietoa käsittelevässä Vaski-kirjastojen projektikokouksessa ja hänen selvityksensä siitä, miten lainaustieto jo oli vaikuttanut kokoelmatyöhön. Haastateltavan näkemys on, että kirjastossa seurataan asiakaskuntaa ja sen muutoksia hyvin tarkasti ja aineistovalinnan suhde toimintaympäristöön on jatkuvassa tarkastelussa.

Esimerkkinä tästä on haastateltavan kertomus ja huomio kuntaan rakennetusta uudesta Santamalan omakotialueesta. Jos lainaustilaston otanta olisi tehty muutamaa vuotta aikaisemmin, olisi ollut selvää, että kirjastossa asiointia osoittavassa kartassa sen kohdalla olisi ollut tyhjä alue, toisin kuin nyt. Erityistä merkitystä haastateltava näkee sillä, että kyseessä olevalle alueelle on muuttanut nuoria perheitä kaupungista (Turusta). Nämä perheet ovat jo ennestään tottuneita kirjastonkäyttäjiä. "Kun tämä vanha, ikään kuin maatalousväestö ei välttämättä ole pitänyt kirjastopalveluja niin tarpeellisina, mutta nämä nuoret kaupunkilaiset, kaupungista muuttaneet pitävät itsestään selvänä sitä, että pitää olla kirjastopalvelut" (Ylioja 2014). Samassa kartassa näkyy myös, että juuri tältä alueelta lainataan paljon lasten kuvakirjoja. Toisaalta kun kyse on pienehköstä kunnasta, voidaan tietyssä karttaruudussa näkyvä neliö ja siellä lainassa olevat yhteen aihepiiriin kuuluvat teokset selittää jo muutamalla alueella asuvalla aktiivisella kirjastonkäyttäjällä.

Kunnan väestörakenteen muutos näkyy nimenomaan lainauksen painopisteen muuttumisena. Kirjastoaineiston lainaus Nousiaisissa on kasvanut 12 prosenttia vuodesta 2003 vuoteen 2013 tultaessa (OKM 2013), mutta haastateltavan mukaan merkittävää on myös painopisteen muutos siinä, miltä alueilta lainat tulevat ja asiakaskunnan ikärakenteen muuttuminen. Kunnassa asuu enemmän lapsiperheitä kuin ennen. Haastateltavan aloittaessa työnsä 1980-luvun lopulla kunnassa oli yksi päiväkotikoulu kun niitä tällä hetkellä on kolme.

Haastateltava pitää lainaustiedon puutteena sitä, että aineistoon ei ole otettu koulukirjastojen eikä opettajien yhteisökorteillaan tekemiä lainoja, mutta ymmärtää, että ne olisivat väärinä tutkimustuloksia. Lähellä olevista kouluista asioidaan kirjastossa ahkerasti, mutta on vaikeaa todentaa, olisivatko

nämä asiakkaat käyneet kirjastossa myös vapaa-aikanaan juuri aineiston otanta-aikaan.

Käyttäjärakenteen muutos näkyy haastateltavan mukaan selvästi myös siinä, mitä kirjastosta lainataan. Aikaisemmin historia, erityisesti sotahistoria, elämäkerrat ja muu henkilöhistoria ovat olleet suosittuja, nyt niiden lainaus on vähentynyt ja toisaalta esimerkiksi lemmikkieläinkirjojen suosio on ollut pitkään kasvussa. Myös sarjakuvia pitäisi hankkia enemmän.

Yleisen suuntauksen mukaisesti cd-formaatissa olevan musiikin lainaus on vähentynyt paljon myös Nousiaisissa. Haastateltavan mukaan parhaillaan pohditaankin, miten musiikin hankintaan tähän saakka käytetty aineistoraha olisi jatkossa järkevintä kohdentaa. Cd-levyjen hankintaa ei kuitenkaan olla kokonaan lopettamassa.

Lainaustieto-otannan tuloksista käy selvästi ilmi, että kaikissa Vaski-kirjastoissa runoutta on tarjolla selvästi kysyntää enemmän. Näin oli asianlaita myös Nousiaisten kirjastossa. Haastateltavan mukaan runokokoelma tulee kirjastossa olla, mutta sen koko ei tarvitse olla suuri, jos se on tuore ja elävä. Runouden kysyntään Nousiaisten kokoisessa kirjastossa vaikuttaa jo se, kun lukion äidinkielen opettaja lähettää kirjallisuuskurssilaiset lainaamaan runokirjan. Tässä yhteydessä on oleellista, että runokokoelmassa on erityisesti nykytekijöidenkin töitä, haastateltava nostaa esimerkiksi A.W. Yrjänän. Haastateltava huomauttaa myös, että useimmissa kirjastoissa ostotukilistat nostanevat hankitun runouden määrää.

Niin ikään kirjallisuustiede ja kirjailijoiden elämäkerrat kuuluvat aiheisiin, joista Nousiaisten kirjastossa on runsaasti tarjontaa kysyntään nähden. Nämä ovat kuitenkin haastateltavan mukaan esimerkkejä aiheista, jotka kirjastossa ovat tarpeellisia, vaikka niistä olisikin runsaasti ylitarjontaa. Haastateltava toimii Nousiaisten kirjaston lukupiirin vetäjänä ja toteaa, että lukupiirin tapaamisia valmistellessa aihetta käsittelevä kirjallisuus on tarpeellista taustamateriaalia.

Joissakin tapauksissa kirjastossa on pystytty myös käyttämään hyväksi ulkopuolista asiantuntemusta. Tietotekniikkaa käsittelevän kirjallisuuden osalta

kirjasto ratkaisi kokoelman uudistamisen siten, että kunnan IT-tukihenkilöt kävivät poistamassa hyllystä vanhentuneen materiaalin. Tässä tapauksessa kirjaston ei tarvinnut käyttää karsintaan paljoakaan työaika.

Tutkimuksen kannalta kiinnostavaa on, että haastateltava kertoo kokemuksen ja tunteen ("näppituntuman") aiheuttavan jossain määrin epätasapainoa aineistovalinnassa ("se on mun pään sisällä se vinoutuma, kun ajattelee sitä mikä on ennen ollut suosittua"). Lainaustieto tuo hänen mukaansa nämä asiat konkreettisesti esille.

Kysyttäessä, onko aineistoa poistettaessa olemassa jokin piste, jota ei voi ylittää ilman kokoelman merkittävää huononemista, haastateltava näkee, että Vaski-yhteistyö on tehnyt aineiston valinnasta ja kokoelman hoidosta erilaista kuin ennen. Hän käyttää jälleen esimerkkinä runokokoelmaa. Harvakseltaan julkaisevien, vähemmän tunnettujen runoilijoiden töitä ei välttämättä omassa kokoelmassa enää tarvita, koska tällaiset teokset ovat saatavissa Turusta. Kysymys oli kuitenkin vaikea, koska asiakkaan asemaan asettuminen vertautuu jälleen näkemykseen siitä, että valinta on yhtä paljon tiedettä kuin taidetta.

6.2. VARISSUON KIRJASTO

Varissuo kuuluu Varissuo-Lausteen suuralueeseen. Tällä suuralueella asuu eniten muita kuin suomen- tai ruotsinkielisiä turkulaisia (24,9 % asukkaista) (Turun alueprofiili 2011, 11). Varissuo on 8800 asukkaan lähiö (Turun kaupungin tilastokeskus, 2013). Alue on rakennettu pääasiassa 1970- ja 80-luvuilla. Etäisyys Varissuon kirjastosta Turun pääkirjastoon on kuusi kilometriä. Vuonna 2013 kirjastosta annettiin 102 465 lainaa, käyntejä oli 86 288. Aukiolotunteja vuonna 2013 oli 1957 (OKM 2014). Mediaanimatka kirjastoon oli samana vuonna 1826 metriä (Gispositio 2014).

Alue	Asukasluku	0-6 - vuotiaita, %	7-14 - vuotiaita, %	15-64 - vuotiaita, %	65-74 - vuotiaita, %	Yli 75- vuotiaita, %	Äidinkielenä muu kuin suomi tai ruotsi, %		
Varissuo	8868	777	733	5706	1067	522	41,4		

Taulukko 4. Varissuon asukkaat (Turun kaupunki 2014).

Haastattelu Varissuon kirjastossa

Varissuon kirjastossa haastateltavana oli kirjastonhoitaja ja isojen lähikirjastojen tiiminvetäjä Ilkka Manninen. Hänen mukaansa Varissuon kirjastolle tunnusomaisinta on lähiön monikulttuurisuudesta heijastuva asiakasrakenne. Maahanmuuttajataustaisia asiakkaita käy kirjastossa ”tosi paljon”. Mannisen mukaan lähiössä liikkua tuntuu siltä, kuin olisi käymässä reilusti Turkua suuremmissa kaupungissa. Niin ikään hän vakuuttaa, että Varissuon kirjasto on nimenomaan oman alueensa palvelija, ja huomioi kaikessa toiminnassaan alueella asuvat erilaiset väestöryhmät.

Kokoelmatyössä alueen väestörakenne pyritään ottamaan huomioon siten, että niin sanotuilla harvinaiskielillä julkaistuja lasten- ja nuortenkirjoja pidetään tarjolla, mahdollisuuksien mukaan myös aikuisille suunnattua kaunokirjallisuutta. Koska kyse on monesta eri kielestä, ei Varissuon kirjaston kokoisella kirjastolla ole mahdollisuutta pitää yllä omia järkevän kokoisia kokoelmia, vaan tämä aineisto hankitaan siirtokokoelmana pääkirjastosta. Menettely on haastateltavan mukaan osoittautunut tarkoituksenmukaiseksi, etenkin kun näitä aineistoja kuluttavat käyttäjät ovat verraten aktiivisia ja pieni oma kokoelma olisi nopeasti luettu loppuun.

Kun kysytään, mikä Gispositio Oy:n aineistosta ensimmäiseksi jäi mieleen, haastateltava ottaa esiin lainaustiedon kohdan, josta käy ilmi runouden kysynnän ja tarjonnan välinen suuri ero. Haastateltava toteaa, että onpa kyseessä lähes mikä tahansa kirjasto, runous ”ei liiku”, mutta silti sitä on kirjastoihin aina hankittu ja hankitaan edelleen. Haastateltava näkee, että runous kuuluu oleellisena osana yleisen kirjaston kokoelmaan, koska kirjaston tehtävä on totuttaa ihmiset kaunokirjallisuuden lukijoiksi ja tutustuttaa heitä siihen, mutta haastateltava pitää myös selvänä, että runouden lukijakunta on pieni.

Haastateltavan mukaan runouden harrastajat ja runoutta kirjastosta lainaavat asiakkaat ovat muutenkin ahkeria kirjastonkäyttäjiä. Runouden voimakas

karsiminen tai poistaminen kirjaston kokonaan mistä tahansa yleisen kirjaston toimipisteestä olisi hänen näkemyksensä mukaan tämän merkittävän käyttäjäryhmän tarpeiden huomiotta jättämistä.

Työssä kertyneen kokemuksensa pohjalta haastateltava sanoo hankkivansa runoutta aina kohtuullisen vähän siten, että hankittavat teokset ovat laadukkaita ja kotimaista runoutta olisi monipuolisesti. Runokokoelman tulisi olla "hyvä ja napakka". Lisäperusteluna haastateltava mainitsee, että runouden lukijat ovat ylipäättään laajasti kiinnostuneita kaunokirjallisuudesta. Haastateltava näkee myös, että jos runous jätetään lähikirjaston kokoelmasta kokonaan pois, nämä asiakkaat siirtyisivät mahdollisuuksiensa mukaan tällöin pääkirjaston asiakkiksi.

Kysyttäessä, voidaanko jokin toinen aihe kysynnän perusteella rinnastaa runouteen, haastateltava kertoo, että tietokirjallisuuden hankinnassa on helpompaa jättää joskus teoksia valitsematta. Valintaa tehdään muutenkin enemmän harkiten sitä, mikä teoksen mahdollinen kysyntä pitkällä tähtäimellä tulisi olemaan. Puhtaasti tieteellisiä julkaisuja ei hänen mukaansa lähikirjastoissa juurikaan tarvita. Kaunokirjallisuuden osalta hankintapäätösten tekeminen on yleisesti ottaen huomattavasti helpompaa.

Haastateltava kertoo tunnistavansa ilmiön, jossa kirjastossa "valitaan aineistoa tuttuja asiakkaita silmällä pitäen" kollegoiden kanssa käytyjen keskustelujen perusteella, erityisesti kun kyse on lähikirjastoista, joissa kokenut asiakaspalvelija oppii tuntemaan asiakkaat ja näiden mieltymykset. Hän ei kuitenkaan koe tekevänsä valintaa tiettyjä asiakkaita varten. Sen sijaan hänen mukaansa valintaa tehdään kuitenkin viime kädessä omien arvostusten ja mieltymysten perusteella. Pohdintaa aiheuttaa, jos useilta asiakkailta tulee palautetta, jonka mukaan jotain tiettyä aihetta kirjastossa on liian vähän. Toisaalta asiakkaiden suoraan antamassa palautteessa toistuu usein, että esimerkiksi rikoskirjallisuutta tai elokuvia halutaan kokoelmaan enemmän, mutta niitä hankitaan haastateltavan mukaan aina mahdollisimman paljon. Huomio oli sama kaikilla haastateltavilla.

Asiakkaiden tekemiin hankintaehdotuksiin linja on haastateltavan mukaan kahdenlainen: jos kyseessä on teos, joka Vaski-kirjastoista jo löytyy ja jolla ei näytä enää olevan suurta kysyntää, se yleensä jätetään hankkimatta. Jos kyseessä on uusi tai uudehko teos, jota kirjastoon ei ole syystä tai toisesta hankittu, se ehdotuksen jälkeen yleensä hankitaan. Haastateltava näkee, että jos asiakas on tarkistanut, että uutta tai uudehkoa teosta ei kirjastosta ole saatavana, ja näkee vielä vaivaa ehdottaakseen sitä hankittavaksi, tulee teokselle myös olemaan muutakin kysyntää.

Varissuon kirjastossa on myös havaittu, että omassa kokoelmassa kannattaa pitää maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden alkuperäisiä kotimaita käsittelevää kirjallisuutta. Esimerkkeinä haastateltava mainitsee presidentti Martti Ahtisaaren Kosovon rauhanvälitystehtävää käsittelevän teoksen, joka muissa kirjastoissa tällä hetkellä on jo pitkään pysynyt hyllyssä mutta on Varissuon kirjastossa edelleen suosittu. Toisena esimerkkinä ovat muistelmateokset ja osittain elämäkerralliset romaanit, joissa käsitellään samanlaisia kokemuksia jakavien ihmisten elämää. Asiakkaat tulevat suoraan neuvontatiskille kysymään nimenomaan tällaisia teoksia.

Arvioitaessa, kuinka hyödyllistä Vaski-kirjastojen hankkima lainaustieto kirjastojen arjessa on, haastateltava näkee, että käytössä oleva menetelmä palvelee kirjastoja parhaiten siinä, miten se näyttää suurimmat erot kysynnässä ja tarjonnassa. Hän pitää myös selvänä, että menetelmää jatkossa käytetään aineistovalinnan apuna.

Varissuon lähiön asukkaiden määrä on vuodesta 2003 vuoteen 2013 pysynyt lähes samana (vähennystä 60 asukasta), toisaalta 0-6 -vuotiaiden lasten määrä on kasvanut samassa ajassa sadalla (Turun kaupunki 2014). Lähiön ikäryhmien keskinäisen suhteen muuttumiseen pitää haastateltavan mukaan pystyä kirjastossa reagoimaan. Erityisesti tämä koskee lasten huomioon ottamista. Haastateltavan näkemyksen mukaan lähiökirjaston keskeinen tehtävä on kasvattaa lapsia kirjaston käyttäjiksi, ja jos kirjastosta ei löydy lapsille mielenkiintoista pelattavaa tai luettavaa, eivät he enää myöhemmin tule kirjaston käyttäjiksi. Koska lasten määrä on väestötilaston mukaan alueella

kasvanut, tulee siihen ehdottomasti aineistovalinnassa reagoida, etenkin kaunokirjallisuuden osalta.

Aikuisväestön tiedontarpeiden osalta Varissuon kirjasto ei haastateltavan kokemuksen mukaan poikkea muista Turun lähiökirjastoista. Harrastekirjallisuus ja arjen tiedontarpeisiin vastaaminen pyritään kattamaan mahdollisimman hyvin, siten että painotukset ovat suosituimmista aiheista. Kun haastattelija kysyy tieteellisten teosten tarpeesta kirjastossa, haastateltava kertoo olevansa kohtuullisen varma siitä, että tunnistaa niitä kaipaavat alueella asuvat kirjaston käyttäjät. Heidän palvelemisessaan Turun pääkirjasto ja Vaski-kirjastoyhteistyö ovat avainasemassa, eikä Varissuon kirjaston omalla kokoelmalla pystytä vastaamaan tämän kaltaiseen kysyntään. Yleisesti ottaen Vaski-kirjastoyhteistyön mahdollistama kokoelmien yhteiskäyttö on haastateltavan mukaan toimiva, mutta hän pitää selvänä, että maksullinen varaus myös karsii käyttäjiä eikä ole täysin ristiriidaton kirjaston käytön ilmaisuperiaatteen kanssa.

6.3. RUNOSMÄEN KIRJASTO

Runosmäki on 6900 asukkaan lähiö (Turun kaupungin tilastokeskus 2013) joka kuuluu Runosmäki-Raunistulan suuralueeseen. Alue on rakennettu pääasiassa 1970-luvulla. Etäisyys Runosmäen kirjastosta Turun pääkirjastoon on viisi kilometriä.

Alue	Asukas- luku	0-6 - vuotiaita, %	7-14 - vuotiaita, %	15-64 - vuotiaita, %	65-74 - vuotiaita, %	Yli 75 - vuotiaita %	Äidinkielenä muu kuin suomi tai ruotsi, % *
Runosmäki	6959	5,73	4,92	68,84	10,11	9,88	14,27

Taulukko 5. Runosmäen asukkaat (Turun kaupunki, 2014).

Vuonna 2013 kirjastosta annettiin 140 010 lainaa, käyntejä oli 94 345 ja aukiolotunteja vuonna 2013 oli 1975. Lainaustiedon otantahetkellä lainassa

olevan aineiston perusteella asiakkaista 75 prosenttia tulee kirjastoon alle kolmen kilometrin etäisyydeltä. Mediaanimatka kirjastoon on 1276 metriä.

Haastattelu Runosmäen kirjastossa

Kirjastossa haastateltavana oli kirjastonhoitaja Piret Luukka. Runosmäen kirjaston asiakaskunta on haastateltavan näkemyksen mukaan monipuolinen ja kaiken ikäiset asiakkaat ovat kirjastossa edustettuina, mutta pääasiallisia käyttäjäryhmiä ovat kaiken ikäiset lapset ja ikäihmiset. Aliedustettuina ovat työikäiset ja nuoret. Lainaustiedon tilastojen mukaan suhteutettuna koko Vaski-kirjastoalueen väestöön nuoria asuu alueella hieman keskimääräistä vähemmän. Haastateltavan mukaan työikäisten vähäinen näkyvyys voi johtua siitä, että lapsia ja ikäihmisiä asioi kirjastossa runsaasti. Nämä ryhmät tarvitsevat kirjastonkäytössä eniten opastusta, jolloin työikäiset asiakkaat, jotka asioivat pääasiassa omatoimisesti, jäävät helpommin näkymättömiin.

Alueella olevista kouluista erityisesti alakoulujen kanssa tehdään säännöllistä ja tiivistä yhteistyötä. Koululaisia näkyy kirjastossa runsaasti myös koulupäivien jälkeen. Läheisen lukion opiskelijat käyvät kirjastossa lähinnä silloin, kun äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja lähettää opiskelijat kirjastoon. Vapaa-ajallaan kirjastoa käyttäviä lukiolaisia näkyy vain harvakseltaan.

Kirjastossa on tehty kahden viimeisen vuoden aikana merkittävää kokoelman karsintaa, minkä johdosta esimerkiksi suurikokoiset ja normaalikokoiset kirjat on saatu esille samoihin hyllyihin. Tämä on haastateltavan mukaan parantanut huomattavasti kokoelman esillepanomahdollisuuksia ja helpottaa aineiston löytymistä. Erityisesti nuorten kirjallisuuden esillepanoa on parannettu viimeisten kahden vuoden aikana, mutta kirjaston henkilökunnalla on tuntuma, että nuorten käyttäjien poissaoloon ei kirjastosta enempää voida vaikuttaa.

Kysyttäessä, miten kirjaston toimintaympäristö näkyy kirjaston kokoelmatyössä, haastateltava kertoo esimerkein, että tietokirjallisuutta, joka käsittelee kulloistakin aihetta yleisellä tasolla, lainataan kirjastosta. Sen sijaan syvemmin aiheeseen paneutuvat, "tieteelliset" teokset jäävät hyllyyn. Kaunokirjallisuuden osalta jännitys ja romantiikka ovat genrejä, joiden hankintaa on lisätty suosion

takia. Haastateltava kertoo, että painopisteitä on aineistorahan vähennyttyä valittu hieman pakon sanelemana. Tämä tarkoittaa kysytyimmän kirjallisuuden suosimista vähemmän kysytyn kustannuksella. Haastateltava sanoo suoraan, että teoreettisia teoksia ei jatkossa kannata tilata Runosmäen kirjastoon. Poikkeuksen muodostavat terveystieto ja lääketiede. Näissä aiheissa tieteellinen lähestymistapa ei vaikuta suosioon, vaan niitä lainataan kirjastosta runsaasti.

Runosmäen kirjastossa ennakoidaan myös mahdollista muuttoa nuorisotalon kanssa yhteisiin tiloihin, jolloin kokoelman pienentäminen on todennäköistä. Kokoelman karsimisperiaatteista on kirjastossa keskusteltu yhteisesti ja niillä on henkilökunnan hyväksyntä. Erityisesti lasten helppolukuisten kirjojen runsaasta tarjonnasta halutaan pitää kiinni. Kysyttäessä, onko sellaista aihepiiriä tai kirjallisuuden lajia, josta Runosmäen kirjastossa voitaisiin mahdollisesti kokonaan luopua vähäisen kysynnän takia, haastateltava sanoo, että kaikista aiheista tulisi olla joitakin perusteoksia, mutta mainitsee, että esimerkiksi kuvataidekirjojen kysyntä on nykyisellään erittäin vähäistä.

Kaunokirjallisuuden lajeista runous nousee täälläkin keskustelussa esiin. Haastateltavan mielestä runous on osa kaunokirjallisuuden kokonaisuutta, jolloin sitä myös tulee kirjastoon hankkia, vaikka sen kysyntä ei olisikaan suurta. Valikoidut teokset voivat kuitenkin olla lähinnä klassikkoteoksia ja "merkittävää nykyrunoutta". Lisäksi haastateltava näkee, että runouden pitäminen tärkeänä osana kirjaston kokoelmaa kuuluu kirjaston työntekijöiden ammatti-identiteettiin, sen vähäisehköstä kysynnästä huolimatta. Runosmäen kirjasto on myös nostanut sekä lasten että aikuisten runoutta esille näyttelyillä.

Toisin kuin muissa tarkasteltavissa kirjastoissa kuvakirjojen kysynnän suuruus tarjontaan nähden oli herättänyt kysymyksiä ja keskustelua, jonka jälkeen henkilökunta oli myös todennut, että enemmän kuvakirjoja ei kokoelmaan kerta kaikkiaan mahdu. Haastateltavan mielestä Gispositio Oy:n aineiston aihepiirijaossa samaan kohtaan sijoitetut lasten helppolukuiset kirjat ja sadut lisäksi vääristävät tilastoa. Käyttäjät ja kokoelmat -projektin koulutus- ja keskustelutilaisuuksissa esiin tulleiden kommenttien perusteella useimmissa

kirjastoissa pidettiin selvänä ja luonnollisena, että lasten kuvakirjoja on kysyntään nähden vähän.

Askartelukirjojen ja matkaoppaiden tarjonnan suuruus kysyntään nähden keskustelutti myös Runosmäen kirjaston henkilökuntaa, koska asiakaspalvelutuntuman mukaan näitä aihepiirejä lainataan runsaasti. Haastateltava piti mahdollisena, että matkaoppaiden osalta vähiten suosittuja kohdemaita käsitteleviä kirjoja ei jatkossa hankittaisi välttämättä ollenkaan.

Runosmäessä niiden asukkaiden määrä, joiden äidinkieli on jokin muu kuin suomi tai ruotsi, on kymmenessä vuodessa kaksinkertaistunut. Tämä näkyy haastateltavan mukaan kirjaston asiakaskunnassa. Kasvun takana ovat pääsääntöisesti kouluikäiset lapset. Toisin kuin Varissuon kirjastossa, Runosmäkeen hankitut vieraskieliset (harvinaiskieliset) siirtokokoelmat eivät ole olleet suosittuja, vaan taustaltaan monikulttuuriset lapsiasiakkaat lainaavat suomenkielistä kirjallisuutta. Siirtokokoelmille ei nähdä tarvetta. Poikkeuksen muodostaa venäjänkielinen aikuisten siirtokokoelma, joka on aktiivisessa käytössä. Toisaalta Käyttäjät ja kokoelmat -aineiston osoittama kielten oppikirjojen suurehko kysyntä oli kirjaston henkilökunnalle jonkinlainen yllätys, ja syy kysyntään löytynee heidän mukaansa juuri tämän väestöosan kasvamisesta.

Kirjastossa käy ulkomaalaistaustaisia asiakkaita, jotka lukevat englanninkielistä kirjallisuutta, mutta haastateltava näkee, että tälle ryhmälle käyminen Turun pääkirjastossa ei ole ongelma. Haastateltavan kokemuksen mukaan näiden käyttäjäryhmien kirjastonkäyttö vaihtelee taustan mukaan, esimerkiksi kirjastossa näkee kokonaisia venäjää puhuvia perheitä, kun taas joistakin muista kulttuureista tulevat asiakkaat käyttävät kirjastoa pelkästään verkkoasiointiin tai terveys- ja lääketieteellisen kirjallisuuden lainaamiseen. Tässä yhteydessä haastateltava toistaa näkemyksen, että Runosmäen kirjastossa helppolukuisia suomenkielisiä kirjoja tulee olla riittävästi.

Suuri käyttäjäryhmä Runosmäen kirjastossa on myös ikäihmiset, joten kirjastoon hankitaan "kaikki mahdolliset" isotekstiset teokset sekä äänikirjat, ja niitä toivotaan ilmestyvän vieläkin enemmän. Selkokirjoille olisi myös kysyntää,

koska niille löytyy nykyään entistä enemmän erilaisia lukijakuntia. Runosmäen alueella toimii kaksi erityiskoulua, mikä lisää selkokirjojen potentiaalista kysyntää. Ongelmaksi mainitaan niiden vähäisyys ja valikoiman tietynlainen yksitoikkoisuus.

Haastateltava näkee kokoelmatyön mahdollisuudet ja toimintaympäristön muutosten seuraamisen liittyvän siihen, onko kirjastoissa tulevaisuudessa henkilökuntaa, joka tuntee asiakkaansa. Gispositio Oy:n tuottama lainaustieto antaa haastateltavan mukaan kirjastolle selvää lisäarvoa kokoelmatyön tueksi. Käytännön asiakaspalvelutyö koului kirjaston henkilökunnan näkemään, mitä olemassa olevasta kokoelmasta lainataan ja minkälaista aineistoa asiakkaat varaavat. Tämän perusteella on kuitenkin vaikeaa tehdä johtopäätöksiä yksikötason kokoelmalinjoista, koska yksittäiset aktiiviset asiakkaat voivat Runosmäen kokoisessa kirjastossa vaikuttaa merkittävästi siihen, minkälaisia teoksia varaushyllyssä on.

Lainaustiedon tuloksiin on Runosmäen kirjastossa yleisesti ottaen suhtauduttu levollisesti, koska vertailtaessa Vaski-kirjastoihin keskimäärin kirjaston tulokset ovat pitkälti samanlaiset kuin muissakin kirjastoissa. Haastateltava kaipaa lisää koulutusta siihen, miten hankittua aineistoa tulkitaan jolloin siitä saataisiin irti suurin mahdollinen hyöty.

6.4. ILPOISTEN KIRJASTO

Ilpoinen kuuluu Turun Skanssi-Uittamon suuralueeseen. Tällä suuralueella asuu Turussa suhteellisesti eniten yli 75-vuotiaita (11,6 %) (Turun alueprofiili 2011, 11). Ilpoinen on 2758 asukkaan lähiö (Turun kaupungin tilastokeskus 2013).

Alue	Asukas- luku	0-6 - vuotiaita, %	7-14 - vuotiaita, %	15-64 - vuotiaita, %	65-74 - vuotiaita, %	Yli 75 - vuotiaita %	Äidinkielenä muu kuin suomi tai ruotsi, % *
Ilpoinen	2758	7,1	6,9	66,2	11,1	8,6	6,7

Taulukko 6. Ilpoisten asukkaat (Turun kaupunki, 2013).

Etäisyys Ilpoisten kirjastosta Turun pääkirjastoon on viisi kilometriä. Vuonna 2013 kirjastosta annettiin 101 542 lainaa. Aukiolotunteja oli 1 728.

Ilpoisten kirjastossa toteutettiin toimintamallin uudistus alkuvuodesta 2011, jolloin nuorisotalo muutti kirjaston kanssa samoihin tiloihin, joissa nyt toimitaan yhteistyössä. 45 000 teoksen kokoelmaa karsittiin siten, että teosten määrä väheni 33 000:een.

Haastattelu Ilpoisten kirjastossa

Ilpoisten kirjastossa haastateltiin kirjastonhoitaja Sanna Pesosta. Ilpoisten kirjaston asiakaskunnan valtaosa edustaa haastateltavan mukaan lapsiperheitä, vanhempaa väestöä ja koululaisia. Ilpoinen lähiönä on hänen mukaansa tyypillinen 1970-luvun lähiö, jossa asuu edelleen suhteellisen paljon alueen alkuperäisiä asukkaita. Varissuon ja Runosmäen lähiöihin verrattuna Ilpoinen on selvästi pienempi, mutta kirjaston vaikutusalueeseen kuuluvat myös ympäröivät Haritun, Katariinan, Koivulan, Petreliuksen ja Uittamon alueet.

Haastateltava on perehtynyt Käyttäjät ja kokoelmat -lainaustietoon ja kokee, että aineistoa voidaan jossain määrin käyttää hyväksi kirjaston kokoelmatyössä. Tulosten tulkitseminen on kuitenkin hänen mukaansa osittain ristiriitaista. Tulokset antoivat aiheita miettiä kokoelman painotuksia eri näkökulmasta kuin ennen, mutta toisaalta pohdintaa aiheuttaa esimerkiksi suuri ero lasten kuvakirjojen kysynnän ja tarjonnan välillä. Haastateltava näkee, että ero voisi selittyä aineiston hyvällä kiertonopeudella, ja suhtautuu siksi kriittisesti tämän tuloksen tulkitsemiseen.

Lainaustiedon tulosten tulkintaan haastateltava kaipaa kirjaston sisäistä koulutusta. Hän mainitsee, että tutkii tilastoja kohtuullisen paljon ja että kirjastojärjestelmästä saatavia tilastoja voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän. Vaski-kirjastojen kokoelmalinjausten yhdistäminen käytännön kokoelmatyöhön ei hänen mukaansa ole erityisen vaikeaa, koska kokoelmalinjat on määritelty erittäin väljiksi.

Kysymykseen siitä, paljastiko lainaustieto Ilpoisten kirjaston osalta jotain odottamatonta, haastateltava ei näe aineiston suosion suhteen näin käyneen. Sen sijaan 7-14-vuotiaiden poikien muita Vaski-kirjastoja selvästi suurempi aktiivisuus yllätti positiivisesti. Haastateltava arvelee, että hänen edeltäjänsä on tehnyt hyvää työtä ja että yhteistoiminta nuorisotoimen kanssa samoissa tiloissa ei myöskään ole vailla merkitystä. Hän sanoo, että tämän ikäryhmän palveleminen yritetään edelleen pitää yhtenä painopistealueena, siitä huolimatta että nuoret eivät ole Ilpoisten kirjastossa lukumääräisesti suuri käyttäjäryhmä. Lainaustiedon perusteella 7-14-vuotiaiden osuus Ilpoisten kirjaston vaikutusalueella on samansuuruinen kuin koko Vaski-kirjastokimpan vaikutusalueella.

Myös Ilpoisten kirjastossa kuten sekä kaikissa tässä työssä tarkasteltavissa kirjastoissa että kaikissa Vaski-kirjastoissa runouden tarjonta ylittää lainaustiedon mukaan merkittävästi kysynnän. Kysyttäessä runokokoelman merkityksestä haastateltava toteaa, että esimerkiksi Ilpoisten kirjasto on kohtuullisen suuri lähikirjasto, jonka kokoelmissa tulee pitää myös sellaista aineistoa, jonka kysyntä on vähäistä. Pienten kirjastojen kohdalla haastateltava kuitenkin pohtii, kuinka mielekästä on pitää tarjolla hyvin pientä määrää esimerkiksi juuri runoutta, etenkin kun valikoiman tuoreudesta tai vaihtuvuudesta ei aina ole takeita. Marginaalisten aineistojen osalta haastateltava sanoo voivansa suhtautua hyvinkin radikaalisti siihen, mitä valikoimassa pidetään, ja tarvittaessa kaikkein vähiten kysytyt aihealueet tai kirjallisuudenlajit voidaan jättää pois yksittäisen kirjaston kokoelmasta. Ilpoisten kirjaston kokoelmassa ei hänen mukaansa tällaista aihe ryhmää kuitenkaan ole.

Kuten Varissuon kirjaston haastateltava, mutta toisin kuin Nousiaisten kirjaston haastateltava, hän ei koe, että aineistohankintaa tehdessä tulisi mieleen tietty asiakas, vaan valintaa ajatellaan vähintään yhden asiakasryhmän näkökulmasta. Hankintaehdotuksia Ilpoisten kirjastoon ei kirjaston verkkosivujen tai sähköpostin kautta juurikaan tule, mutta henkilökohtaisissa asiakaspalvelutilanteissa "tosi paljon". Hankintaehdotuksiin suhtaudutaan useimmiten myönteisesti, vaikka kyseessä olisikin teos, joka jo löytyy Vaski-kirjastojen kokoelmista.

Kysyttäessä tarvetta kielivähemmistöjen kirjallisuudelle haastateltava sanoo, että heillä ei itse asiassa ole tietoa tällaisista tarpeista, koska palautetta tai kysymyksiä aiheesta ei juurikaan tule. Esimerkiksi venäjänkielistä kirjallisuutta kysytään hyvin harvoin. Kirjastossa on ruotsin- ja englanninkieliset siirtokokoelmat, jotka hankitaan pääkirjastosta. Aikaisemmin tarjolla on ollut myös jonkin verran lastenkirjallisuutta niin sanotuilla harvinaiskielillä, mutta siitä on vähäisen käytön vuoksi luovuttu. Asiasta on kuitenkin keskusteltu uudelleen erityisesti koulun opettajien kanssa, mutta tällä hetkellä tarvetta ei koeta olevan.

Muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien asukkaiden määrä ei Ilpoissa ole absoluuttisina lukuina suuri, mutta on kaksinkertaistunut vuosien 2003 ja 2013 välillä. Samalla Ilpoisten lähiön asukasmäärä on vähentynyt joillakin sadoilla, joten kyseessä olevan väestöosan suhteellinen osuus lähiön asukkaista on kasvanut. Tähän ryhmään kuuluvat koululaiset lainaavat kuitenkin kirjaston näkökulmasta katsottuna mielellään suomenkielistä aineistoa.

Aktiivi-ikäiset aikuiset tulevat kirjastoon hyvin usein lastensa kanssa, ja haastateltavan mukaan kirjastossa tiedostetaan, että tämä ryhmä käyttää hyvin usein hyväkseen myös Turun pääkirjastoa ja kohtuullisen lähellä sijaitsevaa Kaarinan pääkirjastoa. Ilpoisten kirjasto avautui joulukuussa 2014 entistä laajempaan käyttöön omatoimikirjastona, jonka käyttäminen on mahdollista myös silloin kun henkilökunta ei ole paikalla.

Kysyttäessä kirjaston mahdollisuuksista mukautua lähiön väestörakenteen muutoksiin ja elinkaareen haastateltava näkee, että kirjasto kyllä pystyy muutoksiin reagoimaan ja tarvittaessa muuttamaan kokoelman painopisteitä.

7 YHTEENVETO JA POHDINTA

Kirjastojen asema ihmisten vapaa-ajan tiedontarpeen, kulttuurin ja elämysten tarjoajana on muuttunut. Julkisen talouden säästöpainneissa kirjastojen budjetteja tarkastellaan entistä kriittisemmin. Kirjastojen rooli yhteisenä olohuoneena, kansalaiskeskuksena ja tapahtumatorina on alettu nähdä entistä laajemmin sekä kirjastoissa että niiden ulkopuolella. Toisaalta käyttäjien joukossa on edelleen runsaasti ihmisiä, jotka yhä mieltävät kirjaston ensisijaisesti aineiston välittäjäksi ja tarjoajaksi eikä yleisten kirjastojen ja ajallisesti syvien kokoelmien yhteys koskaan hävinne.

Lähikirjasto tai kunnan ainoa kirjasto voi sijaita alueella, jossa asuu paljon lapsiperheitä, opiskelijoita, senioriväestöä tai maahanmuuttajia, jolloin näiden ryhmien tarpeet tulisi ottaa aineistovalinnassa mahdollisimman hyvin huomioon. Luonnollisesti näin pyritään mahdollisuuksien rajoissa tekemäänkin. Kirjastoa kuitenkin käyttävät myös ne alueella asuvat ihmiset, jotka eivät kuulu näihin ryhmiin ja yleisen kirjaston tehtävä on palvella myös heitä. Kirjaston kokoelman suhteen käyttäjäkunnan tarpeille leimallista on toisaalta henkisen virkistämisen ja ajanvietteen tarve, toisaalta arkisen, satunnaisen tiedonhankinnan ja joskus myös vakavamman harrastuneisuuden sanelemat tarpeet. Lunastaakseen paikkansa nykyisten ja uusien käyttäjien arjessa kirjaston täytyy pystyä näihin tarpeisiin vastaamaan.

Lähiöillä ja asuinalueilla on väestöllinen elinkaarensa, joka näkyy esimerkiksi lapsiperheiden muuttamisena alueelle, lasten kasvamisena ja poismuuttoa, alueen mahdollisena muuttumisena vanhusvoittoiseksi ja jälleen uudelleen lapsiperhepainotteiseksi. Julkisten varojen mahdollisimman tehokkaan käytön näkökulmasta voidaan kirjaston mahdollisimman pitkälle menevän profiloitumisen alueen väestörakenteen mukaisesti nähdä järkevänä. Suomessa yleiselle kirjastolle annetun tehtävän ja alalla vaikuttavien "kirjastoihanteiden" näkökulmasta profiloitumiselle on kuitenkin rajat – myös ei-tyypillisiä asiakkaita pitää palvella.

Kirjastojen on vaikeaa tai jopa mahdotonta edes yrittää palvella käyttäjiä samanlaisilla, suurilla kokoelmilla, vaan erikoistuminen, profiloituminen ja

asiakassegmentointi ovat entistä enemmän avainasemassa. Vallalla on tällä hetkellä lisäksi trendi, jonka mukaan kirjastojen kokoelmia karsitaan, koska resursseja ja tilaa tarvitaan entistä enemmän myös muuhun kirjaston toimintaan ja uusiin tehtäviin. Lisäksi edellä mainittujen syiden tähden fyysisten kokoelmien merkityksen saatetaan nähdä olevan vähenemässä. On jo näkyvissä, että pienten kirjastojen tarjonta alkaa muistuttaa kirjakauppojen tarjontaa ja kokoelmien ajallinen syvyys on kärsinyt. Lainaustilastot voivat kaunistua tällä tavoin, mutta vaikuttavuuden mittareilla kehitys ei välttämättä ole pelkästään positiivinen. Kokoelman hoidossa ristiriidat ovat reunaehtojen takia olemassa.

Entistä tärkeämpi ja kasvava kysymys on muiden kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien asiakkaiden tarpeiden huomioon ottaminen kokoelmatyössä. Monikulttuurisen taustan omaavat lapset nähdään asiakasryhmänä, joka haluaa ja tarvitsee suomenkielistä aineistoa. Aikuisten osalta tilanne on monimutkaisempi, koska ympäristön vaikutus kielitaidon paranemiseen on usein vähäisempää kuin lapsilla. Toisaalta näillä niin sanotuilla harvinaiskielillä kirjallisuutta saattaa olla tarjolla hyvin vähän. Näiltä osin siirtokokoelmien suosio ja hyödyllisyys nähtiin tutkimushaastattelujen valossa rajallisiksi.

Kirjastolain tavoitteen mukainen väestön yhtäläisten ja samanlaisten palvelujen tuottaminen saataville on käytännössä karkaamassa käsistä ja on yhä saavuttamattomampi. Koko Suomessa ja pienemmässä mittakaavassa Vaski-kirjastoissa kuitenkin ponnistellaan tämän tavoitteen saavuttamiseksi. Kirjastopalvelujen tuottaminen kaikille vaikuttaa silti vaikealta.

Kirjastojen suosio on saatu 2010-luvun Suomessa hivenen laskevista lainausluvuista huolimatta pysymään korkeana, muun muassa lisääntyneellä tapahtumatoiminnalla ja kohdennetuilla palveluilla. Kirjastojen suhde käyttäjiinsä ja toimintaympäristöönsä on joka tapauksessa muuttunut aiempaa monimutkaisemmaksi. Tästä syystä myös kokoelmatyön osalta on tärkeää pohtia, pystyttäisiinkö erikoistumisella palvelemaan paremmin kulloinkin kyseessä olevan kirjaston asiakkaita, koska kokoelmat edelleen voidaan nähdä kirjaston päätuotteena. Jotta kirjastot instituutiona tulevaisuudessakin

säilyttäisivät legitimizeettinsä eivätkä marginalisoituisi, myös kokoelmien osalta niiden tulisi kyetä vastaamaan uusiin haasteisiin, etenkin kun aineistorahat eivät ole lisääntymässä. Jos hankintojen määrää on vaikea pitää OKM:n laatusuosituksen tasolla, voi lähikirjastossa tai pienessä kunnankirjastossa myös olla vaikeaa noudattaa samoja suosituksia poistojen osalta.

Julkisen talouden vaikeudet aiheuttavat joka tapauksessa päänvaivaa ja priorisointia kirjastoissa. Valtioneuvosto on esimerkiksi päättänyt lakkauttaa kohdistetut valtionosuudet kirjastojen ja kirjastoautojen peruskorjauksiin ja hankintaan. Aineistoon kirjastot voivat tälläkin hetkellä sijoittaa vain kolmanneksen budjetistaan, joten voisi olla paikallaan harkita, että osa siitä käytettäisiin yhteisharkinnassa käyttäjien kanssa.

Uudenlaista yhteistoimintaa kirjastojen asiakkaiden kanssa peräänkuulutetaan monelta taholta. Asiakkaiden osallistamista toimintaan kokeillaan asiakasraadeilla ja osallistuvalla budjetoinnilla. Yhteistyötä voisi todennäköisesti kohtuullisen vaivattomasti kokeilla enemmän myös kokoelmatyössä. Tavoitteeksi voisi asettaa sekä vanhojen että uusien potentiaalisten asiakkaiden innostamisen. Osallistamisesta voi koitua hyötyä myös siten, että entistä suurempi joukko tavallisia ihmisiä saadaan mukaan legitimoimaan kirjaston tulevaisuutta, jolloin ristiriita perinteisten odotusten ja kirjastojen uudenlaisen tulevaisuuskuvan välillä lientyy.

Kirjaston pitkälle menevä profiloituminen voi olla sekä uhka että mahdollisuus. Suositumman aineiston merkittävät lisähankinnat palvelevat akuuttia kysyntää ja luovat mielikuvaa siitä, että kirjastosta saa uutta kirjallisuutta vaivattomasti ja kohtuullisen lyhyessä ajassa. Tämä on ainakin lyhyellä tähtäimellä asiakkaan etu. Toisaalta liian suuri luottaminen lainaustietoanalyysin kaltaisiin tuloksiin voi tuottaa ”Plussa-korttikirjastoja” jotka etäännyvät entisestään hyvän kokoelman periaatteista ja suosituksista. Kuitenkin asiakkaat haluavat kirjaston kokoelmasta myös yllätyksiä ja uusia tuttavuuksia. Asiakkaat siis saattavat myös vastustaa liian pitkälle menevää kokoelman aiheenmukaista karsintaa. Kokoelman periaatteet voivat olla ”ylevät”, mutta jos kokoelma on tehottomasti

käytetty, on se resurssien hukkaamista. Jos tämä tiedostetaan, sen hyväksyminen on valinta.

Profiloituminen, asiakassegmentointi ja kirjaston toimintaympäristön elinkaarianalyysi voivat auttaa toiminta-ajatuksen ja tavoitteiden toteuttamisessa. Ne voivat kuitenkin olla myös ristiriidassa yksittäisen kirjaston tai kirjastokimpan kokoelmapolitiikan kanssa.

Lukemisen esteiden tunnistamisen parantumisen myötä kirjastoissa on alettu panostaa erilaisten erityisryhmien palvelemiseen, joten kokoelmatyössä joudutaan huomioimaan ainakin se, että mahdollisia erikoisaineistojakin tulisi olla tarjolla. Tutkimuskohteina olleissa Varissuon ja Runosmäen kirjastoissa nähdään, että esimerkiksi kielten itseopiskelumateriaalien osuutta tarjonnassa olisi syytä lisätä.

Siirtokokoelmien vähäisyys ja niiden vähäiseksi katsottu tarve mietityttää. Kahdessa tutkituista kirjastoista niiden vaikutusalueella asuvien ihmisten osuus, joiden äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi, oli merkittävän suuri. On ymmärrettävää, että tästä joukosta erityisesti lapset pyrkivät lukemaan kirjoja suomen kielellä, varsinkin kun koulussa siihen kannustetaan, mutta toisaalta on vaikeaa kuvitella, että tälle joukolle ei kannata tarjota aineistoja heidän äidinkiellään. On toki selvää, että potentiaalisten käyttäjien joukko on varsin heterogeeninen, ja hankinnan hajauttaminen moneen erikieliseen materiaaliin vaikeuttaa järkevän kokoisen kokoelman ylläpitoa. Aineiston kellutus voisi tarjota kysymykseen osaratkaisun. Kellutuksen esteenä on kuitenkin usein ajatus yksittäisen kirjaston omasta kokoelmasta. Henkilökunta saattaa myös tuntea ammattitaitonsa kyseenalaistetuksi.

Haastateltujen aineistovalintaa tekevien kirjastonhoitajien yhteinen näkemys oli, että vähän kysytyjen aiheiden osalta niiden määrä kirjastossa voidaan laskea hyvinkin pieneksi tai jopa jättää kokoelmasta kokonaan pois. Toisaalta käsitys siitä mikä tai mitkä tällaisia aiheita olisivat, vaihtelivat haastateltavan mukaan. Kaikki kuitenkin olivat sitä mieltä, että kaikkiin kirjastoihin ei kannata hankkia aineistoa kaikista aihepiireistä. Sen määrittelemisen, mikä on vähäistä tai suurta lainausta, on vaikeaa. Perinteinen mutu-tuntuma muuttuu entistä osuvammaksi,

kun sen taustalla on entistä enemmän faktatietoutta, ja Gispositio Oy:n tuottama vaikutusalue tutkimus ja lainaustieto koettiin hyödyllisiksi. Arjen kirjastotyössä valintaa tehdään useimmiten vanhan kokemuksen ja vanhan käytännön perusteella. Gispositio Oy:n tuottaman lainaustiedon kaltainen analyysi on tervetullut lisä tiedolla johtamisen avuksi ja kokoelmatyökaluksi. Sen käyttämiseen ja tietojen tulkitsemiseen kaivataan kuitenkin lisää perehdytystä ja haastatellut näkivät sen erityisesti poistojen tekemisen työkaluna. Haastatellut kaipasivat myös koulutusta siitä, mitä Vaski-kirjastojen omasta tietokannasta olisi saatavissa irti.

Kokoelmatyötä joudutaan tulevaisuudessa entisestään tehostamaan. Sekä asiakkaiden osallistamista ja uudenlaisia tilastoanalyysjä kokeilemalla tätä tehtävää voi yrittää helpottaa. Kirjastoissa tulee jatkuvasti etsiä uusia tapoja tehdä työtä – myös kokoelmatyötä.

LÄHTEET

- Buckland, M.K. 1992. Redesigning library services: a manifesto. Chicago. American Library Association. Viitattu 30.10.2014.
<http://sunsite.berkeley.edu/Literature/Library/Redesigning/html.html>.
- Chartered Institute of Library and Information Professionals. 2009. What makes a good library service?
http://www.cilip.org.uk/sites/default/files/documents/What_makes_a_good_library_service_CILIP_guidelines_0.pdf
- Dudley, Michael. 2013. The Library and the City. Teoksessa Public libraries and resilient cities. Chicago. American Library Association.
- Evans, E. G. & Saponaro, M. Z. 2005. Developing library and information center collections. Westport (CT). Libraries Unlimited.
- Heikka, T. & Siivonen, R. 2013. Toisenlainen hyvinvointi. Suomen Kuvalehti 10/2013, 46-51.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Immonen, K. 2014. Kirjaston paikka kylässä ja kaupungissa. Esitelmä Kirjasto kaupunkitilassa – seminaarissa Turun kaupunginkirjastossa 28.11.2014.
- Johnson, P. 2009. Fundamentals of collection development and management. Chicago. American Library Association.
- Kirjastolaki 4.12.1998/904
- Knausgård, K. 2012. Taisteluni. Kolmas kirja. Keuruu. Like.
- Koskiahho, Briitta. 2014. Kumppanuuden sosiaalipolitiikkaa etsimässä. Tallinna. United Press.
- Kuitunen, S. & Hyytinen, K. 2004. Julkisten tutkimuslaitosten vaikutusten arviointi. Käytäntöjä, kokemuksia ja haasteita. Espoo. VTT.
- Lahtinen, J. 2012. Lainausdata kirjastoverkon kehittämisen työkaluna. Esitys Kirjastoverkkopäivillä 25.10.2012 (noudettu 18.10.2014)
- Lapintie, K. 2014. Kirjasto ei ole enää lainasto vaan julkista tilaa. <http://mahdollisetkaupungit.blogspot.it/2014/10/kirjasto-ei-ole-ena-lainasto-vaan.html> Viitattu 30.10.2014.

Litmanen-Peitsala, P. 2010. Mikä tässä maksaa? Kirjastolehti 1/2010, 10-11.

Markless, S. & Streatfield, D. 2006. Evaluating the impact of your library. London. Facet Publishing

Miettunen, Miika. 2011. Kokoelmatyö tälle vuosituhannelle. Kirjastolehti 4/2011, 6-7.

Miettunen, Miika. 2014. Sähköpostikeskustelu 14.8.2014.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2010. Yleisten kirjastojen laatusuositus. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OKM20.pdf?lang=fi> (haettu 31.7.2014)

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2014. Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2013. <http://tilastot.kirjastot.fi/> Viitattu 28.8.2014.

Pateman, J. & Vincent, J. 2010. Public libraries and social justice. Ashgate Publishing Group. <http://site.ebrary.com.ezproxy.turkuamk.fi/lib/turkuamk/docDetail.action?docID=10404117&p00=public%20libraries%20social%20justice> (haettu 11.10.2014)

Perttula, J. 2005. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus: Merkitys – tulkinta - ymmärtäminen. Tartto. Dialogia.

Poll, R. & Boekhorst, P. 2007. Measuring Quality: Performance Measurement in Libraries. IFLA Publications 127. 2. korjattu painos. München: K.G. Saur. (luettavissa ebrary)

Pors, Niels Ole. 2010. Burning platforms and melting icebergs: An exploratory analysis of present strategic challenges and cross-pressures in public libraries. Performance Measurement and Metrics Volume 11, issue 1, 2010
<http://dx.doi.org/10.1108/14678041011026838>

Poroila, H. 2011. Työtä tuntemattoman rakastetun hyväksi. Teoksessa Almgren, P. & Jokitalo, P. (toim.) Kirjasto 2012 : Asiakkaan asialla. Vantaa. Avain. 26-39.

Pärty, J. 2010. Turun alueprofiili 2011. Turun kaupungin keskushallinto/Strategia ja viestintä. <http://www.turku.fi/public/default.aspx?contentid=306311&nodeid=4907>

Sung Jae Park. 2012. Measuring travel time and distance in library use. Library High Tech, Vol. 30, Issue 1, s. 151-169.

Teräs, U. & Teräsvirta, E. 2013. Altistutaan asiakkaille! : museoiden johtamis- ja toimintamallit muutoksessa : keskustelunavaus. Helsinki. Museovirasto.

Turun kaupungin tilastokeskus. 2013.

Tuulaniemi, J. 2011. Palvelumuotoilu. Talentum. Ellibs-sovellus.

Urban Libraries Council. 2013. Partners for the Future: Public Libraries and Local Governments Creating Sustainable Communities. Teoksessa Public Libraries and Resilient Cities. Chicago. American Library Association.

Uski, R. 2013. ”Käyttäjänkin ääni hyvä tulla kuulolle”: kokemuksia Auran kirjaston asiakasraadista. Opinnäytetyö. Kirjasto- ja tietopalvelun (ylempi AMK). Turun ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013112518054>. Viitattu 9.11.2014.

Vaattovaara, M.1998. Pääkaupunkiseudun sosiaalinen erilaistuminen. Ympäristö ja alueellisuus. Tutkimuksia 1998:7. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.

Varsinais-Suomen liitto. 2014. www.varsinais-suomi.fi/fi/maakunta/kunnat Viitattu 27.10.2014

Vaski-kirjastot. 2014. Käyttäjät ja kokoelmat. <https://vaski.wordpress.com/projektiit/kayttajat-ja-kokoelmat/> Viitattu 27.10.2014

Wilén, R. & Kortelainen, T. 2009. Kirjastokokoelmien kehittämisen ja arvioinnin perusteet: teoria, menetelmät, käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.

Yleisradio. 2014. Professori: Lähikirjastoja lakkauttamalla kunnat tekevät karhunpalveluksen – yrittäjille

http://yle.fi/uutiset/professori_lahikirjastoja_lakkauttamalla_kunnat_tekevat_karhunpalveluksen_yrittajille/7534238 . Viitattu 30.10.2014

Yleisten kirjastojen neuvosto. 2011. Yleisten kirjastojen neuvoston strategia 2011-2016. Helsinki. Yleisten kirjastojen neuvosto.

Ympäristöministeriö. 2014. SuomiAreenalla pohdittiin lähiöiden renessanssia. www.ymparisto.fi/fi-FI/SuomiAreena_2014

LIITE

Vaski-kirjastojen kokoelmalinjat

TAULUKOT

Taulukot 1-4: Väestötilastot Nousiaisten, Runosmäen, Iloisten ja Varissuon alueilta

Taulukko 2. Vaski-kirjastojen Käyttäjät ja kokoelmat – työryhmän 28.6.2014
hyväksymä aihealueuuttelo

VASKI-KIRJASTOJEN KOKOELMALINJAT

VASKI-kirjastojen kokoelmanlinjat

VASKI on kirjastojen yhteinen palvelujärjestelmä, jossa ovat mukana seuraavien kuntien kirjastot: Turku, Kaarina, Kustavi, Laitila, Lieto, Masku, Mynämäki, Naantali, Nousiainen, Paimio, Pyhäranta, Raisio, Rusko, Sauvo, Taivassalo, Uusikaupunki ja Vehmaa.

Vaski-kirjastojen tavoitteena on kirjastolain mukaisesti ”edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen”.

Vaski-kirjastojen palvelujen perustana on yhteiskäyttöinen, kattava, helposti löydettävä ja asiantuntevasti hoidettu Vaski-kokoelma, joka muodostuu yksittäisten kirjastojen kokoelmista. Vaski-kokoelma rakentuu yhteistyölle ja se laajentaa yksittäisten kirjastojen kokoelmia ja palveluja.

Kirjastot vastaavat yhdessä Vaski-kokoelman monipuolisuudesta ja laadusta. Vaski-kirjastot kehittävät kokoelmiaan käyttäjäkunnan tarpeiden ja alueen väestörakenteen mukaisesti. Kokoelmillaan Vaski-kirjastot nostavat esiin ajankohtaisia ja tärkeitä teemoja sekä osallistuvat julkiseen keskusteluun.

Kirjastojen yhteistyö ja tehokkaat kuljetukset edistävät aineistojen saatavuutta koko Vaski-alueella.

Jokainen Vaski-kirjasto uudistaa kokoelmiaan näiden linjausten mukaisesti ja kukin kunta vastaa omalta osaltaan kokoelman kartuttamisesta oikeudenmukaisessa suhteessa.

Moniarvoisuus, monipuolisuus, sananvapaus

Vaski-kirjastojen kokoelmat antavat virikkeitä ja mahdollisuuksia tietojen syventämiseen, oppimiseen, elämyksiin, oivalluksiin ja uusien sisältöjen luomiseen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen; kokoelmat ovat ajantasaisia, monipuolisia, uudistuvia ja ajallisesti syviä.

Kokoelmissa otetaan huomioon asukkaiden tarpeet ja esimerkiksi eri kulttuurien, kieliryhmien, ikäryhmien ja erityisryhmien tarpeet. Ihmisten kiinnostuksen kohteet, ajankohtaiset teemat, toimintaympäristön muutokset vaikuttavat kokoelman sisältöön. Alueellista ja paikallista kulttuuria nostetaan esiin unohtamatta kansallisesti ja kansainvälisesti kiinnostavia aineistoja.

Vaski-kirjastot kunnioittavat sanan- ja mielipiteenvapautta ja tuovat kokoelmissa esille erilaisia arvoja ja mielipiteitä. Lähtökohtana on avoimuus, moniarvoisuus ja toisten ihmisten kunnioittaminen.

Aineistoja eri tallennemuodoissa

Vaski-kokoelmaan hankitaan aineistoa kaikissa saatavilla olevissa tallennemuodoissa, vaikkakin painettu aineisto on edelleen kysytyintä ja muodostaa valtaosan kokoelmasta. Vaski-kirjastot seuraavat uusien tallennemuotojen kehittymistä, selvittävät niiden käyttömahdollisuuksia ja hankkivat niitä kokoelmiinsa mahdollisuuksien mukaan.

Vaski-kirjastojen yhteisessä sähköisessä kokoelmassa on tietokantoja, e-lehtipalveluja, e-kirjoja ja e-äänikirjoja, joita voi käyttää myös kirjaston ulkopuolelta. Vaski-kirjastojen tavoitteena on parantaa verkossa tarjolla olevien aineistojen löydettävyyttä.

Kokoelma elää ajassa

Vaski-kokoelman hoidossa ja kehittämisessä hyödynnetään Vaski-kirjastojen ammattilaisten eri alojen asiantuntemusta sekä uusia tilastollisia menetelmiä, joilla tarkennetaan kokoelmien ja käyttäjien kohtaamista.

Kirjastot hankkivat kokoelmiin uutta aineistoa valikoimalla tarjonnasta käyttäjäkuntansa tarpeiden ja kysynnän mukaan keskeiset aineistot. Kokoelmaa uudistetaan myös karsimalla siitä vähän kysyttyä, huonokuntoista ja sisällöltään vanhentunutta aineistoa.

Vaski-kokoelma on yksi kollektiivisen muistimme paikoista. Varsinaissuomalaisen ympäristön tärkeään muisti- ja kokemuserintöön liittyvät teokset varastoidaan ja varmistetaan näin Vaski-kokoelman syvyys ja

monipuolisuus. Vaski-kirjastojen oma varasto täydentää valtakunnallisen varastokirjaston palvelua.

Hankintaehdotukset ja lahjoitukset

Asukkaat voivat vaikuttaa kokoelmiin tekemällä ehdotuksia sellaisesta aineistosta, jota ei löydy Vaski-kokoelmasta. Hankintaehdotusten toteuttamisessa ja lahjoitusten vastaanottamisessa noudatetaan samoja kokoelmalinjauksia kuin muussakin kokoelmien hoidossa.

Kokoelman eri aihealueet

Kokoelmillaan Vaski-kirjastot tarjoavat tiedon lisäksi mahdollisuuksia unelmointiin, iloon ja elämyksiin.

Omakielinen kaunokirjallisuus on kielellisen kehityksen edellytys ja tuki sekä olennainen tekijä kulttuurisen identiteetin muotoutumisessa. Kaunokirjallisuuskokoelma on pitkäjänteisesti koottu ja ajallisesti syvä. Vaski-kirjastot huolehtivat yhdessä myös vähälevikkisemmän aineiston saatavuudesta.

Taiteisiin liittyvä aineisto tarjoaa läpileikkauksia ja ikkunoita paikallisalueen, Suomen ja maailman taiteeseen, sen eri muotoihin ja suuntauksiin. Vaski-kokoelma tukee asiakkaiden omaehtoista taideharrastusta tarjoamalla aineistoa, joka liittyy eri taiteenlajeihin, eri alojen taidekasvatukseen ja omaan taiteen tekemiseen.

Tietokokoelmat jakavat luotettavaa informaatiota eri tieteenaloista ja niiden kehityksestä. Vaski-kokoelma luo edellytyksiä ihmisten hyvinvoinnin ja elämänhallinnan parantamiseen ja vastaa arjen tiedontarpeisiin.

Lastenaineistot tukevat lasta perinteisen lukutaidon lisäksi medialukutaidon oppimisessa ja lukemaan innostamisessa. Ne tukevat lapsen kehitystä, antavat hänelle elämyksiä ja avartavat hänen maailmankuvaansa eri ikä- ja kehitysvaiheet huomioon ottaen.

Nuorten aineistot tukevat nuorten lukuharrastusta ja sen ylläpitämistä sekä rohkaisevat ja innostavat uuden löytämiseen. Nuorille tarjotaan tiedon lisäksi

mahdollisuuksia unelmointiin, iloon ja elämyksiin. Vaski-kokoelma avaa nuorille erilaisia näkökulmia maailmaan.

Musiikkia ja musiikkiin liittyvää aineistoa tarjotaan asiakkaiden käyttöön monipuolisesti eri aineistolajeissa. Kattavia musiikkikokoelmia ylläpitävät kirjastot kehittävät uusia toiminta- ja palvelumuotoja samalla, kun perinteisiä kokoelmia uudistetaan.

Paikalliset erityispiirteet

Maakuntakokoelma ja kotiseutukokoelmat

Varsinais-Suomen maakuntakirjastona Turun kaupunginkirjasto ylläpitää maakuntakokoelmaa. Siinä on varsinaissuomalaisten kirjailijoiden, kuvittajien ja säveltäjien tuotantoa sekä Varsinais-Suomeen liittyvää tietokirjallisuutta.

Vaski-kirjastot huolehtivat omalta osaltaan, että kokoelmassa on Varsinais-Suomen alueen historiaan ja kulttuuriperintöön liittyvää merkittävää aineistoa. Nämä kokoelmat täydentävät maakuntakokoelmaa ja turvaavat osaltaan paikallisaineiston saatavuuden ja säilymisen tuleville sukupolville.

Kokoelma käytössä

Pääsääntöisesti aineistoa hankitaan lainattavaksi, ja kokoelmien käyttöä seurataan tilastojen avulla. Suuri kysyntä johtaa tarvittaessa täydennyskappaleiden hankintaan.

Uutuusaineiston löytämistä suoraan hyllystä helpotetaan ei-varattavilla Jokeri-kappaleilla. Vaski-kirjastot suosittelevat, vinkkaavat, nostavat sisältöjä esiin näyttelyissä ja tapahtumissa sekä verkkokirjastossa. Kokoelmien esillepanolla ja aineistonostoilla helpotetaan löytöjen tekemistä ja edesautetaan yllätyksellistä kirjastokokemusta

Pieni osa Vaski-kokoelmasta on tarkoitettu käytettäväksi vain kirjastossa. Näitä aineistoja ovat muun muassa uusimmat lehdet, hakuteokset, jotkin erityiskokoelmat ja jotkin sähköiset aineistot.

Rajoja aineiston hankinnalle asettavat esimerkiksi käytettävissä olevat resurssit, saatavuus tai puuttuvat tekijänoikeudet. Kaikkea tarjolla olevaa aineistoa ei hankita kirjastoon.

Vaski-kirjastojen kokoelmissa on yli kaksi miljoonaa erilaista tallennetta, ja kirjaston toimipisteissä käy yli kolme miljoonaa kävijää vuosittain. Vaski-kokoelmasta, yksittäisistä teoksista ja niiden sijainnista saa ajantasaista tietoa yhteisen Vaski-kirjastojärjestelmän kautta. Sen kautta koko Vaski-kokoelma on joustavasti alueen asukkaiden käytettävissä.

TAULUKKO 1. NOUSIAISTEN KUNNAN VÄESTÖ 31.12.2013

Väestö iän mukaan 2013

	Nousiainen	Koko väestö
Kaikki ikäluokat yhteensä		4595
0-6		463
7-14		519
15-17		188
18-29		476
30-49		1311
50-64		961
65-74		357
75-		320

Gispositio Oy 2013

Kuntien osa-alueet ovat ajankohdan 1.1.2014 mukaiset. Ikä tarkoittaa henkilön ikää kokonaisina vuosina vuoden viimeisenä päivänä. Tieto on saatu väestötietojärjestelmästä.

Väestöllä tarkoitetaan alueella (esim. koko maa, lääni, kunta) vakinaisesti asuvaa väestöä. Ne henkilöt, joilla väestötietojärjestelmän mukaan oli kotipaikka Suomessa 31.12.2013, kuuluvat väestöön kansalaisuudestaan riippumatta, samoin ne Suomea kansalaiset, jotka asuvat tilapäisesti ulkomailla. Ulkomaalaisella on kotipaikka Suomessa, jos hänen oleskelunsa on tarkoitettu kestämään tai on kestänyt vähintään yhden vuoden. Turvapaikan hakija saa kotipaikan vasta, kun hänen hakemuksensa on hyväksytty.

Suomessa asuvat vieraan valtion lähetystöön, kaupalliseen edustustoon tai lähetetyn konsulin virastoon kuuluvat henkilöt sekä näiden perheenjäsenet ja henkilökohtainen palveluskunta eivät kuulu maassa asuvaan väestöön, elleivät ole Suomen kansalaisia. Sen sijaan Suomea ulkomailla olevien lähetystöjen ja kaupallisten edustustojen suomalainen henkilökunta sekä YK:n rauhanturvajoukoissa palvelevat luetaan maassa asuvaan väestöön. Tieto kielestä on saatu väestötietojärjestelmästä. Samalla kun vanhemmat ilmoittavat syntyneelle lapselle rekisteriin nimen, he ilmoittavat lapsen kielen. Kieli säilyy samana väestötietojärjestelmässä, ellei sitä erikseen muuteta. Kielet on koodattu Väestörekisterikeskuksessa ISO 639-1 -standardin mukaisesti.

© Tilastokeskus - Statistikcentralen

TAULUKKO 2. VARISSUON VÄESTÖ 31.12.2003 JA 31.12.2013

853425079 Varissuo

Molemmat sukupuolet

Koko väestö	Miehet				Naiset						
	Suomi	Ruotsi	Muu	Koko väestö	Suomi	Ruotsi	Muu	Koko väestö	Suomi	Ruotsi	Muu
8805	5028	132	3645	4228	2333	60	1835	4577	2695	72	1810
777	278	14	485	404	151	7	246	373	127	7	239
733	288	13	432	388	143	7	238	345	145	6	194
292	127	3	162	148	64	2	82	144	63	1	80
1453	626	18	809	738	318	9	411	715	308	9	398
2083	961	36	1086	1072	494	14	564	1011	467	22	522
1878	1351	23	504	836	594	11	231	1042	757	12	273
1067	946	19	102	467	420	9	38	600	526	10	64
522	451	6	65	175	149	1	25	347	302	5	40

853425079 Varissuo

Molemmat sukupuolet

Koko väestö	Miehet				Naiset						
	Suomi	Ruotsi	Muu	Koko väestö	Suomi	Ruotsi	Muu	Koko väestö	Suomi	Ruotsi	Muu
8868	6697	164	2007	4139	3085	79	975	4729	3612	85	1032
675	383	14	278	338	190	9	139	337	193	5	139
778	459	16	303	398	242	4	152	380	217	12	151
375	238	4	133	185	112	1	72	190	126	3	61
1498	1045	33	420	749	531	14	204	749	514	19	216
2253	1612	29	612	1081	773	14	294	1172	839	15	318
2213	1993	49	171	1015	905	29	81	1198	1088	20	90
640	565	12	63	246	218	5	23	394	347	7	40
436	402	7	27	127	114	3	10	309	288	4	17

TAULUKKO 3. RUNOSMÄEN VÄESTÖ 31.12.2013 JA 31.12.2003

Väestö sukupuolen, iän ja äidinkielen mukaan 31.12.2013

853634100 Asuin-Runosmäki												
Molemmat sukupuolet												
Koko väestö	Miehet				Naiset							
	Suomi	Ruotsi	Muu	Koko väestö	Suomi	Ruotsi	Muu	Koko väestö	Suomi	Ruotsi	Muu	
Kaikki ikäluokat yhteensä	6959	5851	115	993	3224	2661	54	509	3735	3190	61	484
0-6	399	266	6	127	228	148	4	76	171	118	2	51
7-14	343	252	2	89	170	125	1	44	173	127	1	45
15-17	145	113	0	32	71	56	0	15	74	57	0	17
18-29	1203	951	8	244	607	482	3	122	596	469	5	122
30-49	1516	1170	18	328	821	633	13	175	695	537	5	153
50-64	1482	1332	21	129	636	569	10	57	846	763	11	72
65-74	1010	955	27	28	433	406	13	14	577	549	14	14
75-	861	812	33	16	258	242	10	6	603	570	23	10

Väestö sukupuolen, iän ja äidinkielen mukaan 31.12.2003

853634100 Asuin-Runosmäki												
Molemmat sukupuolet												
Koko väestö	Miehet				Naiset							
	Suomi	Ruotsi	Muu	Koko väestö	Suomi	Ruotsi	Muu	Koko väestö	Suomi	Ruotsi	Muu	
Kaikki ikäluokat yhteensä	7223	6629	106	488	3254	2980	44	230	3969	3649	62	258
0-6	400	351	8	41	184	156	5	23	216	195	3	18
7-14	458	401	3	54	236	210	1	25	222	191	2	29
15-17	198	172	1	25	96	86	0	10	102	86	1	15
18-29	1236	1122	12	102	593	549	2	42	643	573	10	60
30-49	1690	1486	14	190	855	744	9	102	835	742	5	88
50-64	1849	1765	34	50	827	791	16	20	1022	974	18	30
65-74	704	669	14	21	272	259	6	7	432	410	8	14
75-	688	663	20	5	191	185	5	1	497	478	15	4

TAULUKKO 4. ILPOISTEN VÄESTÖ 31.12.2013 JA 31.12.2003

Väestö sukupuolen, iän ja äidinkielen mukaan 31.12.2013

	853320065 Ilpoinen											
	Molemmat sukupuolet				Miehet				Naiset			
	Koko väestö	Suomi	Ruotsi	Muu	Koko väestö	Suomi	Ruotsi	Muu	Koko väestö	Suomi	Ruotsi	Muu
Kaikki ikäluokat yhteensä	2758	2393	180	185	1223	1050	75	98	1535	1343	105	87
0-6	196	169	15	12	99	83	8	8	97	86	7	4
7-14	191	161	13	17	107	96	3	8	84	65	10	9
15-17	88	71	7	10	42	32	4	6	46	39	3	4
18-29	604	533	24	47	277	236	15	26	327	297	9	21
30-49	617	507	42	68	277	226	15	36	340	281	27	32
50-64	517	457	35	25	205	182	11	12	312	275	24	13
65-74	307	280	26	1	129	119	10	0	178	161	16	1
75-	238	215	18	5	87	76	9	2	151	139	9	3

Väestö sukupuolen, iän ja äidinkielen mukaan 31.12.2003

	853320065 Ilpoinen											
	Molemmat sukupuolet				Miehet				Naiset			
	Koko väestö	Suomi	Ruotsi	Muu	Koko väestö	Suomi	Ruotsi	Muu	Koko väestö	Suomi	Ruotsi	Muu
Kaikki ikäluokat yhteensä	2893	2634	180	79	1315	1192	84	39	1578	1442	96	40
0-6	212	195	11	6	121	114	5	2	91	81	6	4
7-14	246	225	16	5	138	125	12	1	108	100	4	4
15-17	77	70	6	1	39	34	4	1	38	36	2	0
18-29	537	493	17	27	250	223	11	16	287	270	6	11
30-49	793	714	50	29	371	335	23	13	422	379	27	16
50-64	571	521	44	6	237	219	14	4	334	302	30	2
65-74	279	254	20	5	104	91	11	2	175	163	9	3
75-	178	162	16	0	55	51	4	0	123	111	12	0